

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Postavení prezidenta v politickém systému Polské republiky

(Komparace Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského)

Bakalářská práce

Jana Knutelová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Radomir Sztwiertnia

OLOMOUC

2018

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 2. 5. 2018

.....

Poděkování:

Děkuji Mgr. Radomiru Sztwiertniowi za odborné vedení mé bakalářské práce, zejména za cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod.....	5
1. Definice semiprezidentského systému	9
1.1. Semiprezidencialismus vs. parlamentní a prezidentský režim	10
1.2. Definice semiprezidencialismu podle Maurice Duvergera.....	11
1.3. Definice semiprezidencialismu podle Giovanniho Sartoriho	13
1.4. Definice semiprezidencialismu podle Roberta Elgieho.....	15
1.5. Definice semiprezidencialismu podle Cindy Skach	16
1.6. Definice semiprezidencialismu podle Shugarta a Careyho	17
2. Funkce prezidenta v Polsku.....	22
2.1. Ústava z roku 1992	24
2.2. Ústava z roku 1997	26
3. Aplikace teorie Lee Metcalf na Lecha Wałęsu a Aleksandra Kwaśniewského	29
3.1. Prezidentské pravomoci Lecha Wałęsy	29
3.2. Prezidentské pravomoci Aleksandra Kwaśniewského	31
3.3. Srovnání pravomocí prezidentů	34
4. Vliv L. Wałęsy a A. Kwaśniewského na formování prezidentského úřadu	38
4.1. Vliv Lecha Wałęsy na formování prezidentského úřadu.....	38
4.2. Vliv Aleksandra Kwaśniewského na formování prezidentského úřadu	42
4.3. Srovnání Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského	44
Závěr	46
Prameny a literatura	49
Abstrakt.....	55
Abstract.....	56

Úvod

Tématem této bakalářské práce je postavení prezidenta v polském politickém systému dle ústavního zákona ze dne 17. října 1992 o vzájemných vztazích mezi zákonodárnou a výkonnou mocí Polské republiky a o územní samosprávě¹ (dále jen malá ústava) a Ústavy Polské republiky ze dne 2. dubna 1997² (dále jen řádná ústava). Od obnovení funkce prezidenta v roce 1989, jež bylo součástí polského přechodu k demokracii, prošlo ukotvení této ústavní instituce výraznými změnami. Po posledním komunistickém a zároveň prvním postkomunistickým prezidentovi Wojciechu Jaruzelském, který byl s ohledem na svou minulost velmi kontroverzní osobností, byl v roce 1990 prezidentem zvolen vůdce komunistického opozičního hnutí Solidarita Lech Wałęsa, který si dokázal vymezit své postavení v systému silou své osobnosti a praktickými kroky, jež byly umožněny mj. složením dolní komory parlamentu i vágním vymezením pravomocí hlavy státu před přijetím tzv. malé ústavy, ale do jisté míry rovněž v období, kdy malá ústava byla v platnosti. Jako reakce na politiku Lecha Wałęsy byly v rámci příprav nové ústavy přesně stanoveny pravomoci, které prezidentovi náleží. Ještě před přijetím nové ústavy byl však Lech Wałęsa v prezidentských volbách v roce 1995 poražen Aleksandrem Kwaśniewským.

Toto nám poskytuje prostor pro zkoumání pravomocí dvou hlav státu, které působily v systému dle dvou ústav. Formální postavení prezidenta v systému je navíc v polském případě nutno konfrontovat s politickou realitou, tj. činy hlavy státu, které byly konány v kontextu neurčitosti či vágnosti ústavního textu, či se pohybovaly na hraně ústavy, ale výrazně určovaly reálné postavení obou prezidentů v politickém systému Třetí republiky.

V 90. letech malá ústava vymezovala prezidenta jako funkci s rozsáhlými a zároveň velmi silnými pravomocemi. Prezident a Sejm v tomto období tvořili velmi silnou dvojici, jelikož prezident i parlamentní většiny vycházeli z protikomunistické opozice. Prezident s podporou Sejmu určoval charakter polské politiky až do poloviny 90. let, kdy Ústavou Polské republiky, byly prezidentovy pravomoci přesně vymezeny. Polská politický systém v první polovině 90. let je v odborné literatuře charakterizován jako semiprezidencialismus. Od roku 1997 pak patří Polsko jednoznačně mezi

¹Ustawa konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym.

²Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r.

parlamentní systémy, které jsou typické jak pro střední Evropu, tak většinu postkomunistických zemí.

Cílem této práce je analyzovat a komparovat pravomoci prezidentů v rámci dvou rozdílných ústavních textů. K naplnění cíle byly stanoveny níže uvedené výzkumné otázky, přičemž hlavní výzkumná otázka zní, *v čem se liší postavení prezidenta Polské republiky podle tzv. malé ústavy z roku 1992 a Ústavy Polské republiky z roku 1997?*

Ke zjištění rozdílů mezi obdobím vlády Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského, byly zvoleny následující specifické výzkumné otázky: *Na základě kterých prezidentských pravomocí lze Polsko 1. poloviny 90. let považovat za poloprezidentský režim? Jaké zásadní změny v postavení prezidenta přinesla ústava z roku 1997? Do jaké míry ovlivňoval charakter politického systému politický styl, respektive reálné působení prezidentů Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského?*

Časové zařazení práce odpovídá prezidentskému mandátu Lecha Wałęsy, jenž byl v úřadu v letech 1990–1995 a jeho nástupce v úřadu Aleksandra Kwaśniewského, jenž vykonával dva po sobě jdoucí mandáty do roku 2005.

Práce má podobu případové studie, kdy aplikuji metodu srovnání prezidentských pravomocí podle Shugarta a Careyho po úpravě Lee Metcalf na období vlády Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského. Srovnání probíhá na základě pravomocí, které jsou vymezeny v malé ústavě z roku 1992 a v řádné ústavě z roku 1997 a následně kvantifikovány pomocí upravené tabulky prezidentských pravomocí Lee Metcalf. Jednotlivé pravomoci jsou kvantifikovány v rozmezí 0 až 4 bodů, kdy nula představuje pravomoc, kterou prezident nedisponuje a naopak čtyři body ve většině případů představuje pravomoc, kterou může prezident vykonávat neomezeně.

Práce je členěna do čtyř kapitol. Práce je teoreticky a metodologicky ukotvena v první kapitole a analytickou částí se poté zabývá kapitola tři. Mezi tyto dvě kapitoly je zařazena druhá kapitola, věnující se obecnému postavení prezidentů, podle polských ústav z let 1992 a 1997. Čtvrtá kapitola poukazuje na reálně vykonávanou prezidentskou politiku v kontextu ústavního pořádku.

První kapitola se věnuje teoretické části práce, tedy klasifikaci semiprezidentských systémů. Teoretická část se věnuje základním definičním bodům semiprezidencialismu. V rámci první kapitoly se také nachází metodologické ukotvení,

které vychází z definice semiprezidencialismu Matthewa S. Shugarta a Johna M. Careyho a jeho následné modifikaci americké politoložky Lee Metcalf.

Druhá kapitola se věnuje ústavnímu vývoji instituce polského prezidenta. První část této kapitoly je věnována vývoji funkce prezidenta od vzniku této funkce v roce 1921, přes období autoritativního režimu v průběhu 30. let, kdy funkce prezidenta přestává existovat, až do roku 1989, kdy je při jednání u kulatého stolu navržena novelizace ústavy. V rámci první podkapitoly je popsána malá ústava z roku 1992, dle které charakterizujeme polský politický systém jako semiprezidentský. Ve druhé podkapitole je rozebrána Ústava Polské republiky z roku 1997, která určuje politický systém jako parlamentní.

Třetí kapitola je věnována analýze jednotlivých prezidentských pravomocí. Těm jsou přidělovány hodnoty, pomocí kterých jsou následně komparovány prezidentské pravomoci a jejich síla na základě teorie Lee Metcalf. Dvě podkapitoly jsou věnovány rozboru pravomocí Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského. Poslední podkapitola se věnuje celkovému zhodnocení a srovnání obou prezidentů. Poslední pátá kapitola se věnuje reálné prezidentské politice a jejímu vztahu k ustanovením obou ústav.

K vývoji polského politického systému se v rámci české odborné obce věnoval zejména Michal Kubát. Stěžejní práce Michala Kubáta spadají do období 2000–2011. V posledních pěti letech se v české politologii objevují již pouze dílčí studie jiných autorů, ale soustavný výzkum nepokračuje. Jedná se například o spolupráci Blanky Říchové a Arkadiusze Modrzejewského a jejich publikaci *Rethinking the Presidency: Challenges and Failures* z roku 2015.

V rámci celé práce je použito množství odborných publikací, článků a pramenů. V teoretické části je několik knih světoznámých politologů, kteří se věnují problematice definování semiprezidencialismu. Nejdůležitější knihou je *Srovnávací ústavní inženýrství* italského politologa Giovanniho Sartoriho. Tato kniha je základem definice semiprezidentského systému, ze kterého vychází i další autoři ve svých definicích. Přestože je tato kniha z roku 2001, stále je považována za základ při definování politických systémů. Pouze klasifikací semiprezidentských systémů se zabývá kniha *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics* amerických politologů M. Shugarta a J. Careyho. Tato kniha naopak položila metodologický základ práce, kdy jednotlivým prezidentským pravomocím přidělila měřitelné hodnoty. Teorii

semiprezidencialismu a hodnotící tabulku prezidentských pravomocí ve svém článku *Measuring Presidential Power* upravila Lee Metcalf, která původní prezidentské pravomoci Shugarta a Carey rozdělila do více podkategorií. Dále odborný článek Maurice Duvergera *A New Political System Model: Semi-Presidential Governant*, který přichází s novou definicí semiprezidentského režimu, jenž obsahuje pouze tři definiční znaky. Na tyto definiční znaky ve svém díle *Semipresidentialism in Europe* navázal Robert Elgie. Tato kniha obsahuje kritiku Duvergerovy teorie a snaží se jeho teorii dále rozvinout, aby byla použitelná pro co nejvíce případů.

Analytická část je založena zejména na Ústavním zákonu ze dne 17. října 1992 o vzájemných vztazích mezi zákonodárnou mocí Polské republiky a o územní samosprávě a Ústavě Polské republiky z roku 1997. V rámci této části byli velmi cennými zdroji knihy a články Michala Kubáta. V první řadě je to příspěvek *Prezident v politickém systému Polska* v knize Miroslava Nováka a Miloše Brunclíka *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* a dále kniha *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století*. Pro přehlednost v rámci zkoumání řádné ústavy byla využita kniha Vladimíra Klokočky *Ústavy států Evropské unie*.

V rámci poslední kapitoly a srovnání politické reality s nastaveným ústavním rámcem malé ústavy a dále pak řádné ústavy, byl stěžejním bodem článek Frances Millard *Presidents and Democratization in Poland: The Roles of Lech Wałęsa and Aleksander Kwaśniewski in Building a New Polity*. V tomto článku se nachází základní komparace obou prezidentů, která sloužila jako základ pro další výzkum. Dalším autorem, který přichází s analýzou vývoje polského prezidenta, je Jerzy Wiatr s knihou *Demokracja Polska 1989–2003*. Tato kniha podává náhled na politickou scénu a problémy, kterými si prezidenti museli projít ve svém volebním období.

1. Definice semiprezidentského systému

V odborné politologické literatuře neexistuje zcela jasná definice, co to semiprezidencialismus je. Giafranco Pasquina například říká, že se jedná o systém, v němž je prezident volen ve všeobecných volbách, má právo za určitých podmínek rozpustit parlament a premiér je zcela závislý na důvěře parlamentu (Pasquino 1997: 130). Dalším autorem, který přichází s definicí semiprezidencialismu je Juan José Linz, který přichází s tvrzením, že semiprezidentský systém je dvojí výkonná moc, tedy všeobecně zvolený prezident a premiér jmenovaný prezidentem, který potřebuje důvěru parlamentu (Linz 1994: 48).

Z českých autorů se k definicím semiprezidencialismu vyjadřuje například Miroslav Novák, který uvádí, že semiprezidencialismus je parlamentní systém, ve kterém má prezident posílené postavení. Dle něj je prezident volen přímo lidem a má pravomoci, které v parlamentním režimu nemá. Tyto pravomoci získává buď z ústavy, nebo z politické situace v době, kdy má za sebou prezident většinu v parlamentu (Kubát 2014: 141). Další čeští autoři, v čele s Vitem Hlouškem či Lubomírem Kopečkem, přichází s tím, že o semiprezidentský systém se jedná v tom případě, že prezident je neodpovědný vůči parlamentu a stojí v čele silného politického hnutí, díky němuž má stabilní politické zázemí (Kubát 2014: 140).

Z předchozích definicí můžeme vyčíst dva základní body semiprezidentského systému. Prvním bodem je způsob zvolení prezidenta. Ze všech předchozích definicí vyplývá, že prezident musí být zvolen v přímé a všeobecné volbě, která musí být na pevně dané funkční období. Tato volba dodává prezidentovi větší legitimitu, která vede k jeho silnějšímu postavení (Kubát 2014: 142). Vyskytuje se zde však problém, zda přímá volba doopravdy jeho postavení posiluje. Naproti tomu se ve světě vyskytují i takové poloprezidentské systémy, kde prezident není volený přímo (například Finsko v období prezidenta Kekkonena v letech 1956 až 1982) (Nousiainen 2001: 95–109).

Druhým bodem je mocenské postavení prezidenta. Na tento bod existuje několik pohledů. Jeden z pohledů uvádí, že prezident má mít výkonné pravomoci. Tento pohled zastávají například M. Duverger nebo u nás již zmíněný Miroslav Novák. Další pohledy spočívají spíše v tom, že mocenské postavení zcela vynechávají či zmiňují pouze okrajově. Pohled na tento bod je v mnoha ohledech sporný. Jedná se převážně o to, že mocenské postavení a jeho moc je velmi proměnlivá (Kubát 2014: 143).

1.1. Semiprezidencialismus vs. parlamentní a prezidentský režim

V parlamentním systému (vzorem Velká Británie) je vláda odpovědná parlamentu, na jehož důvěře je založena její funkce. Po volbách hlava státu pověřuje nejčastěji předsedu vítězné (nejsilnější) strany, aby vládu sestavil a následně ji jmenoval. Po sestavení vlády její předseda předstupuje před parlament a tam žádá o vyslovení důvěry. Během svého mandátu může být vláda odvolána na základě vyslovení nedůvěry ze strany parlamentu. Po vyslovení nedůvěry je vláda poté povinna odstoupit, neboli podat demisi (Klíma 2011: 192–193). Hlava státu v tomto systému působí jako nárazníková zóna mezi parlamentem a vládou. Při přijetí demise současné vlády, je hlava státu povinna pověřit sestavením nové vlády novou osobu. V druhém případě – odmítnutí demise – je hlava státu povinna parlament rozpustit a vypsat předčasné parlamentní volby (Sartori 2001: 111–113).

Hlavní představitel semiprezidentského systému je ve své funkci neodpovědný. Z této neodpovědnosti vychází potřeba kontrasignace aktů pravomocí hlavy státu premiérem, či jiným členem vlády. Zpravidla bývá hlava státu volena parlamentem, avšak i zde mohou nastat výjimky. První výjimkou jsou konstituční monarchie, kde je postavení hlavy státu dědičné. Další výjimkou může být například Česká republika, která v roce 2012 si svou hlavu státu zvolila v prvních přímých volbách (Hloušek 2011: 82–83).

Naproti tomu v prezidentském systému (vzorem Spojené státy americké) je exekutiva ustanovena nezávisle na legislativě. Třetí složkou moci v tomto systému je soudní moc, která je nezávislá jak na exekutivě, tak na legislativě. Vztah mezi jednotlivými složkami moci je omezen systémem brzd a protivah. Tento systém zabraňuje tomu, aby jakákoliv složka nezískala výsadní postavení a tím nebyla ohrožena demokracie (Klíma 2011: 190–191).

Dalším znakem prezidentského systému je přímá volba hlavy státu na fixní funkční období. Důležitým faktorem prezidentského režimu je, že exekutiva je na legislativě nezávislá (vládu nejmenuje ani nerozpouští parlament) a naopak zcela závislá na exekutivě, kdy rozhodující slovo má prezident. Posledním bodem charakteristiky prezidentského systému je požadavek, aby zde nevznikla duální exekutiva. Prezidentský systém je schopný fungovat na základě jednohlavé exekutivy – v čele státu a vlády stojí prezident (Blahož 2015: 117–120).

1.2. Definice semiprezidencialismu podle Maurice Duvergera

Maurice Duverger přichází jako první s termínem semiprezidencialismus ve svém díle *A New Political System Model: Semipresidential Government*. Tento termín využil v porovnání Francie (1958–1962) a pěti dalších států – Finska, Rakouska, Irska, Islandu a Výmarské republiky. Semiprezidentský systém definuje jako systém, ve kterém je prezident volen ve všeobecných volbách, disponuje celkem rozsáhlými pravomocemi, ale stojí proti němu premiér a ministři, kteří mají výkonnou moc a drží se ve funkci, dokud se proti nim nepostaví parlament (Duverger 1980: 165–170).

Podle M. Duvergera semiprezidentský systém závisí na čtyřech faktorech – ústava, parlamentní většina, postavení prezidenta vzhledem k parlamentní většině a národní faktory. Dále pak uvádí, že tento systém je dán z ústavy a to kombinací třech faktorů:

1. Prezident je volen na základě všeobecného volebního práva.
2. Prezident je posílen o pravomoci přímo z ústavy.
3. Opakem prezidenta je premiér a vládní ministři s podmínkou důvěry parlamentu (Veser 1997: 42).

V mnoha státech má však větší vliv politická praxe, než samotné pravomoci prezidenta, jež jsou mu dány ústavou. Podle Maurice Duvergera z analýzy sedmi zemí vyplývají tři druhy postavení státu. V prvním případě je postavení prezidenta spíše loutkové (jedná se například o Rakousko, Irsko, nebo Island). Dalším případem je silné postavení prezidenta, kterého využívá premiér jako nástroj k realizování jeho politiky i když z ústavy pravomoci nemá (jedná se například o Francii). Třetím případem je vyrovnaná moc mezi prezidentem a premiérem, kdy se jedná o harmonický dualismus, který je založený na obsahu ústavy a politické praxe (jedná se například o Portugalsko, nebo Výmarskou republiku (Veser 1997: 43–46).

M. Duverger je autorem tzv. transformační mřížky, která shrnuje jednotlivé faktory a ukazuje na jejich vzájemné vazby. Na základě těchto vazeb Duverger rozděluje pět základních postavení hlavy státu, v závislosti na parlamentní většině – absolutní monarcha, omezený monarcha, diarcha, člen většiny a regulátor (Duverger 1980: 186).

M. Duverger parlamentní většinu rozdělil na tři podtypy. Prvním podtypem je skutečná většina, což je označení pro nadpoloviční většinu, kterou má ve svých rukou

jedna strana, nebo aliance stran, které disciplinovaně hlasují při důležitých hlasováních. Dalším podtypem je kvazivětšina, která znamená, že se strana blíží k většině, ale zároveň potřebuje podporu i jiné strany. Posledním podtypem je absence většiny, kdy v parlamentu žádná strana nemá v rukou většinu a trvale se na jednotlivých otázkách neshodují (Novák 1997: 213).

M. Duverger říká, že při absenci parlamentní většiny dochází k největší shodě mezi pravomocemi, které jsou dány ústavou a politickou praxí. Absence většiny se nejvíce projevila ve Finsku a Portugalsku – politická praxe se nejvíce shoduje s ústavou. Z toho může odvodit, že zde máme dualismus výkonné moci, tedy dvojvládí neboli diarchii. Naproti tomu v zemi, kde je stabilní většina, tam se ústava s politickou praxí do určité míry rozcházejí – reálné postavení prezidenta je buď slabé, nebo naopak výrazně posílené (Novák 1997: 212–213).

Na základě transformační mřížky můžeme vidět několik druhů postavení prezidenta. Prvním případem je pozice absolutního monarchy. Tato pozice nastává, když je parlamentní většina monolitická a zároveň hlava státu je jejím vůdcem. Z toho vyplývá, že v rukou prezidenta je soustředěna veškerá moc ve státě a premiér je mu plně podřízen. K tomuto jevu dochází jen výjimečně (jednalo se například o de Gaullovskou Francii). Přestože je veškerá moc soustředěna v rukou jedince, stále se jedná o demokratický režim, nebo na opačné straně absolutního monarchy stojí opozice (Novák 1997: 215).

Druhým případem je vládní koalice, složená z více stran, kdy v čele nejsilnější strany je prezident republiky. Tento případ je v transformační mřížce formulován jako omezený monarcha. Omezení spočívá v tom, že při jednání musí prezident zohlednit jednotlivé koaliční partnery (Novák 1997: 215–216). Třetím případem je diarchia (reálné dvojvládí). V případě, že chybí parlamentní většina, tak prezident vystupuje jako určitý stranický neutrální. V případě, že je parlamentní většina existující, tak je složena z koaličních stran, které mají podobnou sílu. V tomto modelu dochází k reálnému sdílení moci s premiérem (Novák 1997: 216).

V předposledním případě prezident reprezentuje člena většiny. V tomto modelu zastává hlava státu pouze symbolickou roli a reálná výkonná moc se nachází v rukou premiéra. K takovým případům dochází v případě, že prezident nemá možnost vykonávat své pravomoci, nebo premiér je z jeho vlastní strany a zastává v ní silnější pozici. Prezident je tím pádem pouze součástí většiny a není jejím vůdcem. Za typický

příklad můžeme uvést například Rakousko (Novák 1997: 217–218). Posledním případem je prezident regulátor. Toto nastává, pokud je většina v opozici, nebo je neutrální. Prezident se v tomto momentu musí striktně držet ústavy a může využívat jen takové pravomoci, jaké jsou mu dány ústavou. Z toho vyplývá výrazné postavení premiéra (Novák 1997: 217).

1.3. Definice semiprezidencialismu podle Giovanniho Sartoriho

Ve své práci navázal a částečně rozvinul definici Maurice Duvergera. S definicí M. Duvergera souhlasí v otázce všelidové volby na dané funkční období a sdílením výkonné moci s premiérem a vládou. Tato duální autorita je podmíněna třemi základními faktory:

1. Hlava státu (prezident) je volen všelidovou volbou (přímo, či nepřímo) na pevně dané funkční období.
2. Prezident sdílí výkonnou moc s premiérem (je vytvořena duální autorita).
3. Prezident je na parlamentu nezávislý, ale nemůže vládnout sám a přímo – musí vládnout prostřednictvím vlády a rozhodnutí musí procházet přes její souhlas.
4. Vláda je na prezidentovi zcela nezávislá, ale naproti tomu zcela závislá na podpoře většiny parlamentu.
5. Mocenská převaha je vyvažována a přesouvána mezi prezidentem a vládou – obě složky výkonné moci jsou vůči sobě autonomní (Sartori 2001: 139–40).

Podle G. Sartoriho je semiprezidentský systém na rozhraní parlamentního a prezidentského systému. Z tohoto důvodu ve své práci vychází z komparace s prezidentským systémem. Na pomezí se nachází z důvodu volby prezidenta, který je volen ve všeobecných přímých volbách. Při bližší snaze definovat semiprezidentský systém narazil na problém, jak má pojmenovat hlavní znaky systému. Pro svou charakteristiku si vybral francouzskou Pátou republiku za vlády Charlese de Gaulla (Sartori 2001: 140).

Diarchní struktura je ve francouzské ústavě popsána hned v několika člancích. V ústavě je jasně formulované postavení premiéra, na druhou stranu pozice prezidenta je jen vágně naznačena. V jednotlivých člancích nejsou vyjmenovány pouze jednotlivé pravomoci, ale i náplně zvláštních pravomocí prezidenta, které se využívají v mimořádných situacích. Jedná se například o prezidentská veta, nebo rozhodnutí

prostřednictvím lidového hlasování – referend. Výjimka byla udělena v roce 1962, kdy byla v revizi ústavy ukotvena přímá všelidová volba prezidenta (Sartori 2001: 128–133).

Dále se G. Sartori zabývá vlivem parlamentní většiny na postavení prezidenta. Diarchní autorita však neznamena, že jsou si tyto dva objekty navzájem rovny. Podle ústavy nemá primární postavení prezident, ale reálná funkce je opačná a dochází k přelévání moci v důsledku parlamentní většiny. Toto přelévání parlamentních většin má za důsledek vznik kohabitací. Východisko z této situace nachází ve třech variantách. První východisko spočívá v kolapsu a celkové stagnaci systému, který není schopný se s touto situací vyrovnat. Druhé východisko je jednoduché střídání prezidentských fází, kdy jsou jednotlivé většiny ve shodě a parlamentních fází, kdy jsou jednotlivé většiny v rozporu. Na základě tohoto znaku nemůžeme dále mluvit o semiprezidencialismu, neboť není dodržen základní znak systému. Sám autor se přiklání ke třetímu východisku, kdy tvrdí, že poloprezidencialismus i v průběhu kohabitace funguje – ukazuje na příkladu kohabitací v letech 1986–1988 a 1993–1995 (Sartori 2001: 140–141).

G. Sartori se ve své definici dále zastavuje nad vlivem parlamentní většiny a postavení hlavy státu. Přestože je zde duální exekutiva jak v parlamentním režimu, tak to neznamena, že jsou prezident a premiér si vzájemně rovni. Podle ústavy má vyšší pozici prezident, ale v praxi dochází k přelévání moci mezi oběma aktéry. Toto přelévání je způsobeno postavením parlamentní většiny. Z toho vyplývá, zda je poloprezidentský režim schopný se vyrovnat se situací, kdy většina, která volí prezidenta, nemá většinu v parlamentu. K vyřešení kohabitace může dojít na základě tří variant:

1. Dojde ke kolapsu systému a ten poté není schopen se vyrovnat s nastalou situací.
2. Dochází k pravidelným střídáním prezidentských (většiny ve shodě) a parlamentních (většiny nejsou ve shodě) fází.
3. Systém funguje pomocí kohabitace (Sartori 2001: 143–144).

Další země, které připojuje k semiprezidentským systémům, jsou podobné systémům M. Duvergera. V první řadě je to Výmarská republika v letech 1919 až 1933, Portugalsko mezi léty 1976–1982, jehož ústava byla inspirována francouzskou ústavou, a připojuje i ústavu Srí Lanky, kde je velmi silný prezident s legislativní iniciativou,

avšak vládní kabinet padá s nedůvěrou parlamentu, což můžeme pojit s faktem duální exekutivy. K ostatním zemím (Irsko, Rakousko, Island) má několik námitek. Sartori odmítá, že silné pravomoci prezidentů jsou důsledkem zastaralé formální části ústavy, zatímco na druhé straně politická praxe je odsouzena ke strnulosti. To má za důsledek, že postavení hlav států je víceméně loutkové. Tuto tezi je ochoten přiznat pouze Rakousku. Naproti tomu stojí irská ústava, která hlavě státu žádné mimořádné pravomoci nedává a není zde co oživovat, či případ Islandu, kdy ke změně ústavy a odebrání pravomocí prezidentovi stačí 51 % hlasů. Z výše uvedeného tedy G. Sartori za skutečné poloprezidentské systémy považuje Výmarskou republiku, Portugalsko, Srí Lanku a Finsko v období vlády Urha Kekkonena mezi lety 1956 až 1982 (Sartori 2001: 133–139).

1.4. Definice semiprezidencialismu podle Roberta Elgieho

Irský politolog Robert Elgie přichází s novým zájmem o vývoj semiprezidencialismu ve 21. století (Elgie 1999: 6). Oproti svým předchůdcům Giovanimu Sartorimu a Maurici Duvergerovi definuje semiprezidencialismus velmi široce, a proto do jeho teoretické koncepce zapadá hned několik desítek států. Kombinace definic, zmíněných již výše, byly po dlouhou dobu přijímány i přes časté rozpory v otázce volby prezidenta. Naproti tomu se většina odborníků shodla na tom, že prezident musí být vybaven významnými ústavními pravomocemi (Elgie 2004: 2–5).

Moc hlavy státu R. Elgie odmítá z toho důvodu, že není jasně definovatelné, co jsou to významné ústavní pravomoci. Z tohoto problému vychází i jeho definice semiprezidencialismu – jedná se o stav, kde je přímo zvolený prezident na fixní období, kde současně existuje s premiérem a jeho kabinetem, kteří jsou odpovědní parlamentu. Na základě jeho definice semiprezidencialismu požaduje přímou volbu prezidenta a premiéra, který je odpovědný parlamentu. Z této definice mezi semiprezidencialismy zařazuje například Slovensko po roce 1999, nebo Českou republiku po roce 2012. Tyto země zařadil mezi semiprezidencialismy z důvodu přímé, všeobecné volby hlavy státu a také proto, že jednotlivé vlády jsou odpovědné parlamentu (Elgie 2004: 12–14).

Robert Elgie semiprezidencialismy rozděluje na tři typy:

1. Dominance jednoho typu vůdcovství.

2. Země, které zaznamenaly jediný přesun ve vůdcovství.
3. Neustálený typ vůdcovství (Elgie 2007: 61).

Do první kategorie řadí Bulharsko, Irsko, Island, Rakousko, Slovinsko a v poslední řadě také Rusko. Rusko zde můžeme zařadit až za předpokladu, že se jeho politika přesune do demokratické sféry. V druhé kategorii jsou zařazeny dva státy – Finsko a Portugalsko. Finsko je během studené války typem silného prezidentského vůdcovství, kdy prezident je volen nepřímo. Po ukončení studené války se do popředí dostává premiér a prezident je volen v přímých volbách. V případě Portugalska je zde přechod také z prezidentského na premiérské vůdcovství. Do poslední kategorie zařadil Francii, Rumunsko, Polsko, Litvu a Ukrajinu, kdy se v těchto zemích střídá silné vůdcovství prezidenta a premiéra (Elgie 2004: 14–15).

1.5. Definice semiprezidencialismu podle Cindy Skach

Podle americké politoložky Cindy Skach je základním znakem semiprezidencialismu dvojvládí, kde legitimita těchto představitelů je zcela odlišná – pozice premiéra je závislá a odpovědná parlamentu, naproti tomu je prezident na parlamentu zcela nezávislý a nepotřebuje jeho vyjádření důvěry. Z tohoto rozložení sil vyplývá, že čím větší rozsah pravomocí má hlava státu ve svých rukou a čím méně je legislativně omezena, tím je větší pravděpodobnost, že prezident převezme veškerou kontrolu nad exekutivou. C. Skach definuje semiprezidentský systém oproti předchozím autorům pouze dvěma body:

1. Hlavou státu je přímo volený prezident na fixní časové období.
2. V čele vlády stojí premiér, který je odpovědný parlamentu (Skach 2005: 13).

K těmto dvěma bodům ještě přidává důležitost pravomocí, kterými je prezident obdarován ústavou. Jedná se například o využívání práva veta, pravomoc rozpustit parlament, či právo svolávat referenda (Skach 2005: 14).

Z její základní definice semiprezidentského systému (napětí mezi hlavou státu, premiérem a parlamentem) můžeme vyvodit tři podtypy semiprezidencialismu:

1. Vláda se stabilní většinou – hlava státu a premiér mají v parlamentu stejné většiny.
2. Vláda s rozdělenou většinou – premiér má v parlamentu většinu, hlava státu ne.

3. Vláda s rozdělenou menšinou – hlava státu ani premiér nemají v parlamentu většinu (Skach 2005: 15).

První případ nastává v tom případě, že premiér má za sebou vládu, která má stabilní většinu a hlava státu s ní souhlasí. Toto řešení předem eliminuje vznik napětí mezi hlavou státu a premiérem, kdy jsou síly ve výrazné nerovnováze. Vlády v tomto typu semiprezidencialismu vznikají na základě parlamentní většiny a tím pádem jsou stabilnější. Tento důvod jim dává větší možnost naplnit svůj program, nebo je zde šance, že hlava státu a premiér sdílí stejné politické cíle. Ani tato skutečnost však není zárukou toho, že ke konfliktům nedojde, protože semiprezidentský systém je už ze své podstaty náchylný ke konfliktům. Jedním z důvodů může být to, že hlava státu a premiér jsou z odlišných politických stran. Přesto ani tento konflikt nám nezabrání tvrdit, že ke konfliktům dochází na základě chyb ze strany individuů (Skach 2005: 15–22).

Druhý případ nastává, pokud vlády fungují na základě rozdělených většin. Přestože se v parlamentu nachází většina, tak prezident stojí v opozici – nastává kohabitace. Jestliže je prezident přesvědčený o svém vlastním rozhodnutí a odmítá přistoupit na návrhy premiéra, či je vzdálení mezi nimi příliš široké, je velmi pravděpodobné, že toto napětí přeroste v konflikt (Skach 2005: 22–27). Třetí případ je založený na rozdílných menšinách a tím pádem je hrozba vzniku konfliktu největší. V parlamentu nemá v rukou nikdo většinu, jejíž nepřítomnost může vést k nestabilitě systému (Skach 2005: 28–29).

Důležitým prvkem pro dodržení demokratičnosti semiprezidentského režimu jsou demokratické volby, ze kterých se vytvoří stabilní parlamentní většina. Aby toto bylo dodrženo C. Skach přichází se třemi kritérii – povaha stranického systému, schopnost volebního systému vytvořit většinu a v neposlední řadě nakolik jsou prezidenti nakloněni politickým stranám (Skach 2007: 118).

1.6. Definice semiprezidencialismu podle Shugarta a Careyho

Autoři Schugart a Carey se distancují od označení semiprezidentský systém, se kterým přichází M. Duverger. Tento systém rozdělují na dva podtypy, které nám slouží jako alternativy k parlamentnímu, nebo prezidentskému režimu.

1. Premiérsko-prezidentský podtyp – alternativa, která se nejvíce přibližuje k parlamentnímu režimu.
2. Prezidentsko-parlamentní podtyp – alternativa, která je modifikovanou variantou prezidentského režimu (Roper 2002: 253–254).

Jako ostatní autoři i Shugart a Carey přisuzují tamto režimům několik charakteristických znaků. Vymezení obou případů vychází z definice prezidencionalismu. Za největší problém obou těchto systémů autoři vnímají v oblastech kohabitace, kdy její průběh je závislý od konkrétních okolností v dané zemi (Roper 2002: 254).

Premiérsko-prezidentský podtyp, který nalezneme například ve Francii, Finsku nebo na Islandu, je kombinací několika znaků. V prvním případě je to všeobecná volba hlavy exekutivy, kdy prezident nemusí být její reálnou hlavou. Jedná se většinou o koexistenci s premiérem, který má většinou vedoucí postavení ve vládě. Dalším bodem je okolnost, že prezident musí být vybaven určitými politickými pravomocemi, které však mají nelegislativní povahu. Jeho legislativní pravomoci jsou v základní rovině – jmenuje premiéra, právo na rozpuštění parlamentu a následné vyhlášení nových voleb. Posledním bodem je závislost vládního kabinetu na parlamentní většině. Premiérsko-prezidentský podtyp je založený na dominanci premiéra za současné existence relativně silného prezidenta (Shugart, Carey 1992: 23–24).

Prezidentsko-parlamentní podtyp je definovaný v základních čtyřech bodech:

- Prezident volen přímou volbou.
- Pravomoc prezidenta jmenovat a rozpouštět vládní kabinet.
- Závislost vlády na důvěře parlamentu.
- Pravomoc prezidenta rozpustit parlament, prezident vybaven zákonodárnou pravomocí, popřípadě oběma (Shugart, Carey 1992: 21).

Tento model autoři považují za efektivnější z toho důvodu, že pokud vláda přijde o podporu vládní většiny a prezident jmenuje opozičního premiéra, systém nezamrzne. Prezidentsko-parlamentní podtyp je založen na silném postavení prezidenta a závislosti na vyslovení důvěry parlamentu. Tento podtyp semiprezidencionalismu bychom našli například v Portugalsku mezi lety 1976–1982, Srí Lance, nebo ve Výmarské republice (Shugart, Carey 1992: 21–22).

S možností hodnocení prezidentských pravomocí přichází Shugart a Carey v jejich díle *Presidents and Assemblies: Constitutional design and electoral dynamics*. Tato metoda je založena na komparaci deseti prezidentských pravomocí, které jsou rozděleny na dvě části – šest legislativních pravomocí a čtyři nelegislativní pravomoci. Velkou výhodou této metody je možnost, že každá pravomoc může nabýt různých hodnot. Škála je v rozmezí 0 až 4, avšak někdy nemusí dosáhnout všech pěti variant ohodnocení. V rámci této metody jsme schopni zahrnout i drobné rozdíly mezi porovnávanými pravomocemi. Nevýhodou této metody je ten fakt, že tato metoda byla vytvořena pro prezidentské pravomoci v semiprezidentských a prezidentských režimech. (Shugart, Carey 1992).

Poslední zmíněné jmenovací pravomoci se nacházejí na škále 0 až 2 body, kdy 0 znamená, že prezident v dané oblasti nemá výrazné pravomoci; 1 znamená sdílená pravomoc a 2 body obdrží jmenovací pravomoc, pokud v ní má prezident autonomní pravomoc.

Tabulka 1: Dělení pravomocí dle Shugara a Careyho

LEGISLATIVNÍ PRAVOMOCI	NELEGISLATIVNÍ PRAVOMOCI
Kapesní veto	Jmenování vlády
Parciální veto	Odvolání vlády
Zákonodárná pravomoc	Vyslovení nedůvěry
Pravomoc v oblasti rozpočtu	Rozpuštění parlamentu
Vyhlášení referenda	
Další jmenovací pravomoci	

Zdroj: Shugart, Carey 1992: 150

Těchto deset pravomocí je modifikováno americkou politoložkou Lee K. Metcalfovou v díle *Measuring Presidential Power*. Její modifikace spočívala v rozšíření, nebo specifikování omezení, se kterými se prezident setkává v rámci výkonu jeho mandátu. V rámci legislativních pravomocí přichází s možností předat zákon k přezkoumání k Ústavnímu soudu. Rozšíření legislativních pravomocí odůvodnila tím, že v období sestavování původních pravomocí ze strany Shugarta a Carey nebyla tato pravomoc velmi rozšířená. Hlavním důvodem k revizi je přizpůsobení pravomocí tak, aby pokryla i specifické postavení prezidenta v semiprezidencialismu. V rámci původního návrhu chybí důraz na základní prvek

semiprezidencialismu (dualita v rámci výkonné moci) a naopak je do popředí vyzdvihován prezident a parlament.

Ve své modifikované verzi nechává Metcalf základní škálu hodnot (0 až 4). V případě, že daná pravomoc není v rukou prezidenta, do celkového součtu se nepřipočítává žádný bod. Pokud je prezident v dané pravomoci určitým způsobem omezen, může být tato kompetence ohodnocena ve škále 1 až 3. Plný počet čtyř bodů získává ta pravomoc, která je pouze v rukou prezidenta.

Tabulka 2: Pravomoci polského prezidenta

Legislativní pravomoci	Nelegislativní pravomoci
<p>Kapesní veto 0 – neexistuje 1 – přehlasovatelné jednoduchou většinou 2 – přehlasovatelné absolutní většinou 3 – přehlasovatelné speciální většinou 4 – nepřehlasovatelné</p>	<p>Jmenování vlády 0 – prezident nemůže jmenovat ministry (výjimkou je doporučení parlamentu) 1 – prezident nominuje premiéra, který potřebuje důvěru parlamentu; premiér jmenuje ostatní ministry (možnost souhlasu prezidenta) 2 – prezident jmenuje kabinet ministrů pod podmínkou potvrzení parlamentu 3 – prezident jmenuje ministry bez nutnosti schválení parlamentu</p>
<p>Parciální veto 0 – neexistuje 1 – přehlasovatelné jednoduchou většinou 2 – přehlasovatelné absolutní většinou 3 – přehlasovatelné speciální většinou 4 – nepřehlasovatelné</p>	<p>Odvolání vlády 0 – ministři mohou být odvolatelní pouze parlamentem na základě vyslovení nedůvěry 1 – prezident odvolává ministry jen v případě, že parlament za ně už našel náhradu 2 – prezident odvolává ministry za určitých podmínek 3 – prezident odvolává ministry za souhlasu parlamentu 4 – prezident odvolává ministry podle vlastní vůle bez jakéhokoliv omezení</p>
<p>Zákonodárna iniciativa 0 – prezident nemá zákonodárnou iniciativu 1 – parlamentu může neomezeně podávat pozměňovací návrhy 2 – parlamentu může omezeně podávat pozměňovací návrhy 4 – parlamentu nemůže podávat pozměňovací návrhy</p>	<p>Vyslovení nedůvěry 0 – neomezené vyslovení nedůvěry ze strany parlamentu 1 – konstruktivní vyjádření nedůvěry 2 – parlament může vyslovit nedůvěru, ale prezident následně může rozpustit parlament 4 – parlament nemůže vyslovit nedůvěru a odvolat vládu, nebo ministry</p>
<p>Rozpočtové pravomoci</p>	<p>Rozpuštění parlamentu</p>

<p>0 – neomezená pravomoc parlamentu sestavit rozpočet nebo k němu podávat pozměňovací návrhy</p> <p>1 – parlament může navýšit výdaje pouze v případě navýšení příjmů</p> <p>2 – prezident nastavuje horní limit celkových výdajů, který může být pozměněný parlamentem</p> <p>3 – parlament může snížit, ale ne zvýšit množství rozpočtových položek</p> <p>4 – prezident sestavuje rozpočet; nejdou podávat pozměňovací návrhy</p>	<p>0 – není ustanovené</p> <p>1 – omezené (jako reakce na specifickou situaci)</p> <p>2 – vyžaduje nové prezidentské volby</p> <p>3 – omezené množstvím, nebo lhůtou v rámci volebního období</p> <p>4 – neomezené</p>
<p>Referendum</p> <p>0 – prezident nemá pravomoc vyhlášovat referendum</p> <p>1 – požadavek kontrasignace ministra</p> <p>2 – omezené</p> <p>4 – neomezené</p>	
<p>Soudní přezkum</p> <p>0 – prezident nemá pravomoc</p> <p>1 – prezident, vláda, nebo menšina v parlamentu mohou předložit</p> <p>4 – předkládá jen prezident</p>	

Zdroj: Metcalf 2000: 669–670

2. Funkce prezidenta v Polsku

Poprvé se v polském politickém systému objevila funkce prezidenta v tzv. Březnové ústavě z roku 1921. Do té doby, respektive od obnovení nezávislosti v roce 1918, vykonával funkci hlavy státu Náčelník státu, Józef Piłsudski. Funkce prezidenta začala reálně fungovat až v roce 1922, kdy byl parlamentem zvolen první prezident Gabriel Narutowicz. Březnová ústava zakotvila v Polsku po vzoru třetí francouzské republiky parlamentní režim. Z tohoto vyplývá, že prezident stál na vrcholu výkonné moci s řadou pravomocí, avšak všechny jeho kroky musely být kontrasignovány vládou. Výkonná moc v období Druhé republiky se nacházela v rukou vlády s premiérem. Z ústavy byl prezident politicky neodpovědný – za své činy nebyl odpovědný, byl odpovědný pouze ústavě (Kubát 2005: 120–121).

Prvním zlomovým okamžikem v moderních dějinách polského politického systému po první světové válce byl Květnový převrat v roce 1926, který vedl k pádu demokracie a nastolení autoritativního režimu. Původní Březnová ústava byla novelizována – výkonná moc byla posílena na úkor zákonodárné moci. Prezident mohl na návrh vlády rozpouštět parlament a vydávat dekrety (Kubát 2006: 56–57).

Dalším zlomovým momentem se stalo přijetí Dubnové ústavy v roce 1935, která zakotvila existující autoritativní režim. Veškerou moc měl ve svých rukou prezident, jenž neměl žádnou odpovědnost. Prezidentské pravomoci se týkaly zákonodárné, výkonné i kontrolní sféry – ústavní orgány byly zcela podřízeny prezidentovi, jeho rozhodnutí nemusela vláda odsouhlasit. Vláda v tomto ohledu byla velmi omezená. Funkce hlavy státu byla koncipována s ohledem na dosavadní postavení Józefa Piłsudského v systému. Ten však již v roce 1935 zemřel a prezident Ignacy Mościcki se o moc musel dělit s maršálem Edwardem Rydz-Smigłym (Kubát 2004: 344).

Po vypuknutí druhé světové války v září 1939 se vedení polského státu přesunulo do exilu, kde stále platila Dubnová ústava s určitými novelami. Byla omezena moc prezidenta ve prospěch premiéra a celé vlády. V následujícím období komunistické nadvlády stále existuje emigrační prezident, který svou funkci vykonával až do počátku 90. let 20. století (Kubát 2008: 121).

Po skončení druhé světové války byla funkce prezidenta ukotvena tzv. malou ústavou z roku 1947. Ústava ukládala prezidentovi pravomoci, které jsou spojené s klasickým parlamentním systémem. Reálná politika byla zcela odlišná – prezident

Bolesław Bierut byl nejsilnější osobností v politickém systému, jelikož byl zároveň šéfem vládnoucí komunistické strany. Třetím zlomovým okamžikem bylo přijetí tzv. stalinské nebo červencové ústavy (1952), jenž měl za důsledek zavedení kolektivní hlavy státu (Státní rada) a tím zrušení instituce prezidenta. V období existence Polské lidové republiky se ve zlomových momentech objevovaly požadavky po obnovení funkce prezidenta (Kubát 2008: 121–122).

S pádem komunistického režimu v roce 1989 se objevily požadavky změny ústavy, včetně volání pro přijetí zcela nového dokumentu. Jelikož se jedná o velmi složitý a zdoluhavý proces, prozatím byly schvalovány pouze dílčí ústavní zákony. Přijetí nové ústavy bylo do značné míry znemožněno nestabilní situací na polské politické scéně. Výsledkem jednání kulatého stolu se stal dokument, jehož hlavním bodem byl postupný přechod k demokracii (zapojení opozice k jednání o systému moci a svobodné parlamentní volby) (Kubát 2008: 122; Spiewak 1997: 89–90).

Na základě dohod kulatého stolu schválil parlament 7. 4. 1989 novelizaci dubnové (komunistické) ústavy z roku 1952. Tato novelizovaná ústava byla pouze dočasným řešením do přijetí řádné ústavy. Důležitými prvky této novelizace bylo zrušení kolektivní hlavy státu Státní rady a byla ustanovena funkce prezidenta republiky a významné dokumenty, které vydal prezident, musely být kontrasignovány premiérem (Ciapała 1999: 12–14; Osiatynski 1997: 67–68). Problémem bylo nejasné definování toho, co jsou významné dokumenty. Přestože novelizovaná ústava dávala prezidentovi větší pravomoci, stále však větší moc měl v rukou premiér. Dubnová novelizace však politickou situaci v Polsku neuklidnila, a proto byla v prosinci schválena další novelizace. Tato novelizace byly důležitým krokem k ústavní konsolidaci, která byla dokončena přijetím řádné ústavy v roce 1997 (Ciapała 1999: 15; Letowska 1997: 76–81).

V rámci dalšího vývoje byla v září 1990 přijata novelizace, která se týkala volby prezidenta. Bylo ustanoveno, že prezident bude volen na období pěti let s možností jednoho znovuzvolení. Funkce prezidenta Wojciecha Jaruzelského, který byl zvolený Národním shromážděním, měla skončit nástupem nového prezidenta, který bude zvolený v následujících prezidentských volbách. Již v roce 1990 je pasivní prezident Jaruzelski nahrazen v prvních přímých volbách Lechem Wałęsou, který post prezidenta zastával do roku 1995, kdy byl zvolen prezidentem postkomunistický politik Aleksander Kwaśniewski. Nástupem nového prezidenta do úřadu se politické prostředí

celkově uklidnilo, což mělo za následek i urovnání vztahů mezi vládou a parlamentem (Garlicki 1997: 82–83; Kubát 2005: 49–50).

2.1. Ústava z roku 1992

Příprava nové ústavy prošla složitým vývojem doprovázeným mnohými politickými krizemi. Proces výrazně ovlivňovaly postoje a cíle Lecha Wałęsy. Jeho představa nové ústavy se naprosto lišila od návrhů řady relevantních politických subjektů. Lech Wałęsa byl stoupencem posílení pozice prezidenta. Za posílení prezidenta v první řadě viděl právo na rozpuštění Sejmu, jmenování premiéra a přijímání jeho demise. Za vzor považoval Spojené státy americké a jejich prezidentský systém. Očekával, že v rukou prezidenta bude silná prezidentská vláda spojená s prodlouženým funkčním obdobím prezidenta na 10 let (Chwalba 2009: 29).

Další inspiraci v USA spatřoval v představě vytvoření funkce viceprezidenta. Očekával, že jako hlavu státu bude mít ve svých rukou moc jmenovat/odvolávat premiéra a ministry. Plánoval rovněž, že v jeho rukou bude armáda a tajné služby. Obavy ze silného prezidenta Lecha Wałęsy, který by byl vybavený řadou ústavních pravomocí, přispívaly k napětí a konfliktům na politické scéně³. Prezident byl považovaný za hrozbu nově budující se demokracie. Naopak Lech Wałęsa se domníval, že silná vláda v rukou jedné osoby zaručí rychlý rozvoj zdevastované země (Kubát 2005: 40–49).

Postavení prezidenta republiky je v malé ústavě rozebíráno v kapitole III. pod názvem Prezident. Tato kapitola je složena z 23 článků – jedná se o články 28 až 50. Jednotlivé články vymezují jednotlivé pravomoci a další okolnosti, které se pojí s výkonnou funkcí prezidenta. Hned v prvním článku (článek 28) je prezident ustanoven do funkce nejvyššího představitele Polské republiky v oblasti vnitřních a mezinárodních vztahů a dále v podčlánku je prezident zavázán k dodržování ústavy, ochraně suverenity bezpečnosti státu, jeho nedotknutelnosti a bezúhonnosti státního území (Wołek 2004: 130–134).

³ Komentář Leszka Balcerowitze k postavě Lecha Wałęsy: „V určitém smyslu je role lídra opozičního hnutí, hnutí, které v sobě shromažďuje tolik snah, lehčí i těžší ... Role prezidenta nezávislého Polska je na jednu stranu snazší, protože už neexistuje to nepřátelské okolí, ale na druhou stranu těžší, protože lidé, kteří vládou v nezávislé demokratické zemi, podléhají přísnější kritice ... Myslím, že to co dělal, bylo celkově vzato pro Polsko dobré ... To, že Lech Wałęsa byl tehdy nepopulární, vyplývalo méně z jeho činnosti, ale více z jeho rétoriky. Nějak se v tom úřadu nezabydlel.“ (Balcerowitz in Wałęsa 2008: 404).

V článku 29 je rozebrána dopodrobna volba prezidenta. Jedná se o funkci, která je volena přímo národem pomocí tajného hlasování v rovných a přímých volbách, kdy vítěz musí získat absolutní většinu platných hlasů. Pokud v prvním kole žádný z kandidátů nezíská nadpoloviční většinu, tak druhá volba se koná čtrnáct dní od prvního hlasování. Do druhého kola postupují dva, kteří svou kandidaturu z prvního kola neodvolali. Osoba, která získá nadpoloviční většinu, se považuje za zvolenou (malá ústava 1992: čl. 29/2,3).

Prezident je zvolen na období pěti let s možností být zvolen na další funkční období. Možnost kandidovat je omezena věkovou hranicí 35 let. Kandidát musí být občanem Polské republiky a má zároveň plné volební povolení. Výkon funkce začíná až dnem inaugurace. Zahájení volby prezidenta je závislá na nařízení maršálka Sněmovny reprezentantů, který musí nejdříve čtyři měsíce a nejpozději 3 měsíce před uplynutím funkčního období prezidenta, nebo do 14 dnů po skončení funkčního období. Volby se vždy uskutečňují v den, který není dnem práce (malá ústava 1992: čl. 29/4,7).

Z ústavy jsou dány prezidentovi výhradní pravomoci. Jedná se například o ratifikaci mezinárodních smluv (smlouvy týkající se státních hranic, obranných aliancí a smluv, které by zatížily stát finančními závazky), o jejichž obsahu informuje Sejm a Senát (malá ústava 1992: čl. 33). Dále je nejvyšším velitelem ozbrojených sil, kdy po dohodě s ministrem národní obrany jmenuje a odvolává generála štábu polské armády. V případě ohrožení národní bezpečnosti náleží prezidentovi právo vyhlásit stanné právo v určité části či na celém území státu. Stanné právo může být prodlouženo pouze jednou a to o další tři měsíce se souhlasem Sněmovny reprezentantů. V průběhu válečného stavu Sejm nebude rozpuštěn a ani po ukončení válečného konfliktu po období tří měsíců (malá ústava 1992: čl. 35).

Mezi další pravomoci dané ústavou patří právo jmenovat a odvolat předsedu Polské národní banky. Dále prezident uděluje a odebírá polské občanství, jmenuje soudce na návrh Národní rady soudnictví. Právní úkony vydané prezidentem jsou platné pod podmínkou kontrasignace předsedy vlády, nebo příslušným ministrem. Toto ustanovení se například nevztahuje na rozpouštění Sněmovny reprezentantů (Sejmu), ohlášení voleb do Sněmovny reprezentantů a Senátu (malá ústava 1992: čl. 43, 46, 47).

Prezident může být odpovědný za porušení ústavy, zákonů a spáchání trestného činu pouze obžalobou u Státního soudu. Návrh na obžalobu musí být usnesen v Národním shromáždění, který musí být předložen minimálně dvoutřetinovou většinou

hlasů všech členů Národního shromáždění a musí být schválen nejméně jednou čtvrtinou celkového počtu všech členů. Po vznešeném obvinění bude prezidentovi pozastaven výkon všech funkcí (malá ústava 1992: čl. 50).

Z pravomocí hlavy státu dle malé ústavy vyplývá, že se jedná o semiprezidentský režim. Ústava byla výsledkem kompromisu⁴ mezi prezidentem Lechem Wałęsą a politickými stranami, které byly zastoupeny v parlamentu. Malou ústavu můžeme označit za dokument, který shrnuje všechny novelizace od roku 1989 – zůstává zde silná opozice prezidenta, která je podmíněna slabou pozicí parlamentu. Malá ústava je často kritizována, ale ve svém důsledku dopomohla vytvořit určitý mechanismus, který dopomohl ke stabilizaci polského politického systému (Kubát 2005: 39–41).

2.2. Ústava z roku 1997

Malá ústava byla prozatímním řešením v kontextu politického konfliktu, jež znemožňoval přijetí nové plnohodnotné ústavy. Na počátku 90. let byly ustanoveny dvě komise. Jedna složená ze zástupců Sejmu a druhá ze zástupců Senátu. K předpokládané spolupráci však nedošlo, tak se důležitým krokem k přijetí nové ústavy stalo schválení ústavního zákona, podle kterého měla být ústava schválena nejen Shromážděním, ale i občany v rámci referenda. Přijetí Ústavy z dubna 1997⁵ (v platnost vešla v říjnu 1997) ukončilo období ústavního provizoria, které trvalo od jednání kulatého stolu v roce 1989. Řádná ústava obsahuje celkem 234 článků, které jsou následně rozděleny do 13 kapitol (Kubát 2005: 37–39).

Postavení polského prezidenta v ústavě z roku 1997 je rozebíráno v kapitole V. pod názvem Prezident Polské republiky. Tato kapitola je rozdělena do 19 článků. V mnoha případech ústava kopíruje základní body z Malé ústavy – prezident Polské republiky je nejvyšším představitelem republiky a garantem kontinuity státní moci, kdy zajistí dodržování ústavy a suverenitu státu (Klokočka 2005: 209).

⁴ Lech Wałęsa byl zastánce prezidentského systému po vzoru Spojených států, a proto se snažil o prosazení silnější postavení prezidenta. Naproti tomu politické strany usilovaly o parlamentní způsob vlády.

⁵ Výsledná ústava byla kompromisem mezi dvěma silnými skupinami v rámci polské společnosti. Na jedné straně s národně orientovanými politiky v čele s Aleksandrem Kwaśniewskim a na straně druhé mezi občany (Gross 1997: 64).

Prezident je volený v přímých tajných volbách, v rámci dvoukolového většinového volebního systému, kdy je volený na období pěti let s možností jednoho znovuzvolení. Řádná ústava ponechává pravidla pro zvolení – polský občan s pasivním volebním právem 35 let. Pro zvolení potřebuje kandidát získat většinu platných hlasů, pokud žádný z kandidátů hranici nepřekročí, do 14 dní se musí konat druhé kolo, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola. Den volby prezidenta stanovuje maršálek Sejmu na den, který nastane nejdříve sto dnů a nejpozději sedmdesát pět dnů před uplynutím funkčního období úřadujícího prezidenta (Klokočka 2005: 209–211).

Řádná ústava zavádí parlamentní režim v čele s prezidentem, přestože nepatří mezi zcela bezvýznamné prezidenty, zároveň nepatří mezi ceremoniáře, avšak jsou jeho pravomoci omezené, nemůže v nich vidět prvky semiprezidencialismu (Kubát 2009: 134). V důsledku základních charakteristik prezident nedisponuje reálnou výkonnou mocí, k čemuž nepřispívá ani fakt, že je volen v přímých volbách (Kubát 2005: 43–45). V rámci svých ústavních a zákonných působností, může prezident vydávat úřední akty. Aby tyto akty nabyly platnosti, musí být kontrasignovány předsedou vlády, kterým svým podpisem za akty přejímá zodpovědnost před Sejmem. V rámci těchto aktů však nalezneme mnoho výjimek. Jedná se o:

- Zkrácení funkčního období Sejmu v případech, stanovených ústavou.
- Vyhlášení celostátního referenda.
- Jmenování a odvolání předsedy vlády.
- Odvolání ministra, jemuž Sejm vyslovil nedůvěru.
- Jmenování soudců, prvního předsedy Nejvyššího soudu, jmenování předsedy Nejvyššího správního soudu (Klokočka 2005: 214).

Důležitou pravomocí, kterou má prezident v rukou, je možnost legislativního procesu. První významnou pravomocí v rámci zákonodárního procesu je možnost navrhnout zákony, která není v rámci parlamentního režimu moc obvyklá. Druhou významnou pravomocí, která může ovlivnit politickou situaci, je právo veta, které je přehlasovatelné ústavní většinou (k opětovnému schválení je potřeba 3/5 většina přítomných poslanců). (Klokočka 2005: 213–215)

Prezident republiky může být předvolán před Státní soudní dvůr pro porušení ústavy, zákonů, nebo pro spáchání trestního činu. Návrh na žalobu vznáší nejméně 140

členů Národní shromáždění. Žalobu vznáší svým rozhodnutím Národní shromáždění, kdy toto rozhodnutí musí přijmout nejméně 2/3 většina Národního shromáždění. Po vznešeném obvinění bude prezidentu pozastaven výkon funkce (Klokočka 2005: 215).

Mnoho polských autorů po přijetí této ústavy staví do popředí silné ústavní postavení premiéra a z tohoto důvodu je možno polský politický systém označit za racionalizovaný parlamentní systém. Hlavním důvodem je nezávislost a síla premiéra spolu s vládou na osobě prezidenta. Prvky racionalizace v politickém systému můžeme rozdělit do dvou základních skupin. První skupina se týká ústavních vztahů – vznik vlády, vztah vlády a parlamentu, postavení vlády v čele s premiérem v politickém systému, vztah prezidenta a premiéra (Kubát 2009:134–135).

Prvek racionalizace ve vzniku vlády může vidět v přesně stanovených podmínkách pro vytvoření vlády. Tyto podmínky chrání před dlouhodobou absencí vlády, kdy jednotlivě stanovené kroky nepřipouští nejasnosti a krátké lhůty nám umožňují co nejrychlejší cestu k vytvoření nové vlády po parlamentních volbách (procedura může trvat maximálně dva a půl měsíce) (Kubát 2009: 135–136). V oblasti vztahu vlády a parlamentu prvek racionalizace vidíme v konstruktivním vyjádření nedůvěry, kdy nám tento krok dopomáhá k řešení politických krizí. Na straně druhé je vládní stabilita ohrožena individuální politickou odpovědností jednotlivých ministrů před parlamentem. Vláda má silné ústavní postavení, kdy uskutečňuje veškerou vnitřní a zahraniční politiku státu, řídí státní správu. Premiér stanovuje politiku vlády a z tohoto důvodu jsou na něm ministři závislí. V poslední bodu ústavních vztahů má prezident určitou moc při třetím pokusu o sestavení vlády, kdy je iniciativa pouze v jeho rukou. Jinak se prezident může snažit chod vlády ovlivňovat neformální cestou (Kubát 2009: 136–138).

Druhou skupinu tvoří politické vztahy, které se týkají typu vlád, politického postavení premiéra a samotnou osobností premiéra. Koaliční vládnutí je v polském systému postaveno na různých protikladech. Jedná se například o to, že vláda je na jedné straně politicky nestabilní, ale na straně druhé je stabilní v předvídatelnosti. Přestože je vláda spojována s protiklady, nedochází však ke spojování zcela odlišných postojů. Tyto dva jevy jsou typické i pro opozici. Postavení premiéra v systému je odvozeno od jeho pozice ve straně i samotnou osobnostní premiéra (Kubát 2009: 138–140).

3. Aplikace teorie Lee Metcalf na Lecha Wałęsu a Aleksandra Kwaśniewského

Po představení teoretických konceptů budu v následující kapitole aplikovat teoretický přístup Shugarta a Careyho, který později upravila Lee Metcalf, díky jejímuž kvantifikování jednotlivých pravomocí prezidenta je možné srovnat postavení dvou odlišných polských prezidentů v 90. letech, tedy Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského.

3.1. Prezidentské pravomoci Lecha Wałęsy

V období přijetí Malé ústavy, semiprezidentského systému a vlády Lecha Wałęsy, je postavení vet v rozdílné pozici. Prezident v této době kapesním vetem disponuje a je přehlasovatelné 2/3 většinou a z tohoto důvodu jsou mu uděleny dva body. Naproti tomu nedisponuje parciálním vetem (malá ústava 1992: čl. 18). I když má prezident určitou brzdu ve svých rukou, často je to spíše zdržující taktika, než moc pozměnit projednávaný zákon.

Rozpočtová pravomoc je v rukou parlamentu. Prezident v této oblasti nemá žádný vliv, a proto nezískává žádný bod (malá ústava 1992: čl. 17). Hlavní slovo v rámci rozpočtových pravomocí má vláda, která je povinna předložit návrh rozpočtu Sejmu. Rozpočet musí být schválen v Sejmu. Toto přijetí rozpočtu je spojeno i s hrozbou rozpuštění parlamentu v případě, že ho nepřijme.

Zákonodárná iniciativa podle Malé ústavy náleží poslancům, Senátu, premiérovi, vládě a v neposlední řadě i prezidentu (malá ústava 1992: čl. 1). V rámci malé ústavy je prezidentu umožněno podávat neomezeně legislativní návrhy, a proto je mu udělen jeden bod. Právní úkony, které vydal prezident, musí být kontrасignovány premiérem, nebo příslušným ministrem. Tato kontrасignace se nevztahuje například na rozpuštění Sejmu, ohlášení voleb do Sejmu a Senátu, přijetí demise vlády či jmenování premiéra.

Malá ústava určuje, že referendum se může konat v případech zvláštního zájmu státu. Referendum může vyhlásit Sejm, pokud se pro referendum vyjádřilo absolutní většinou hlasů (malá ústava 1993: čl. 19). Dále referendum může vyhlásit prezident, ale se souhlasem Senátu, který se také musel shodnout absolutní většinou. Z důvodu

souhlasu Senátu je pravomoc prezidenta vyhlásit referendum omezené a z tohoto důvodů získává dva body.

Soudní přezkum návrhu zákona může nařídít prezident, pokud se domnívá, že nový návrh zákona je v rozporu s ústavou (malá ústava 1992: čl. 23). V rámci této legislativní pravomoci je prezidentovi udělen jeden bod. Jednání Ústavního soudu pozastaví lhůtu, do které musí být návrh zákona podepsán, avšak výsledek jednání je pro prezidenta finální a nesmí odmítnout podepsat zákon, který ústavní soud shledal v souladu s ústavou.

V dalších jmenovacích pravomocích (jmenování členů Ústavního soudu, národní banky a nejvyššího soudu) je nutnost kontrasignace Sejmu (malá ústava 1992: čl. 46) a z tohoto důvodu získává v každé oblasti po jednom bodu. V poslední jmenovací pravomoci v rámci kontrolního úřadu nemá prezident žádnou moc a tím pádem nemohl získat žádný bod.

V rámci semiprezidentského režimu má prezident v oblasti jmenování vlády má velmi rozsáhlé pravomoci. V rámci formování vlády prezident může ve třech z pěti případů jmenovat premiéra (malá ústava 1992: čl. 57). Dále může projednávat možné složení budoucí vlády. V případě, pokud Sejm čtyřikrát vyslovil nedůvěru premiérovi a nové vládě, měl dvě možnosti jak z tohoto vyjít. V prvním případě rozpustí parlament, nebo v druhém případě na dobu šesti měsíců jmenuje úřednickou vládu. Důležitá pravomoc v oblasti jmenování vlády je možno konzultace obsazení postů ministra obrany, zahraničí a vnitra, což souvisí s jeho pravomocemi v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. V rámci jmenování vlády můžeme polskému prezidentu udělit čtyři body.

Prezident může vládu odvolat na základě rozhodnutí Sejmu, kdy musí být ale splněna podmínka konstruktivního vyjádření nedůvěry (malá ústava 1992: čl. 66). V rámci těchto dvou nelegislativních pravomocí, bylo oběma případům přiděleno po jednom bodu. Premiér může předložit prezidentu demisi ve čtyřech případech. Prvním případem je svolání nově zvoleného Sejmu. Dalším případem je odstoupení premiéra z funkce. Třetí případ nastává v době, kdy Sejm neposkytl vládě důvěru. Posledním případem je vyjádření nedůvěry, které bylo schváleno hlasováním v Sejmu, kdy nedůvěra musí být vyslovena 3/5 většinou. Návrh o vyslovení nedůvěry podává nejméně 46 poslanců. V rámci podání demise v těchto čtyřech případech, prezident

s demisí vlády souhlasí. Sejm při přijetí hlasování o nedůvěře může současně zvolit nového premiéra a zavázat jej k vytvoření nové vlády podle čl. 58 ústavy.

V rámci poslední nelegislativní pravomoci (rozpuštění parlamentu) je postavení prezidenta velmi slabé a z tohoto důvodu dostává pouze jeden bod (malá ústava 1992: čl. 4). Sejm může rozpustit pouze ve dvou případech. Prvním případem je nechválení státního rozpočtu a druhým případem je, pokud třikrát po sobě nedojde k ustanovení nové vlády. Možnost rozpuštění Sejmu musí prezident konzultovat s maršálky Sejmu a Senátu.

3.2. Prezidentské pravomoci Aleksandra Kwaśniewského

V rámci prvních dvou legislativních pravomocí (kapesní veto a parciální veto) je polskému prezidentu dána naprosto odlišná pozice. V rámci kapesního veta je toto veto přehlasovatelné absolutní 3/5 většinou všech poslanců – tedy prezidentovi připadá jeden bod. Druhé (parciální) veto Ústava Polské republiky prezidentovi negarantuje. Z tohoto důvodu prezidentovi nenáleží žádný bod (Řádná ústava 1997: čl. 122).

Na základě dlouhodobého pozorování můžeme prezidentské veto označit za nejsilnější nástroj polského prezidenta. Tento jev můžeme vyzorovat na základě voleb, kdy zde vznikají velmi slabé vlády, které postrádají v Sejmu potřebnou 3/5 většinu. Právě prezidentské veto je častým bodem střetu mezi prezidentem a premiérem.

Dalším bodem kvantifikace byly rozpočtové pravomoci, které nejsou typické pro prezidenta v parlamentním režimu. Přestože tuto pravomoc Metcalf více specifikovala, stále je tato pravomoc doménou parlamentu, který může rozpočet sestavovat a dále k němu podávat pozměňující návrhy (Řádná ústava 1997: čl. 146). Z tohoto důvodu nezískává prezident žádný bod. V rámci rozpočtu má hlavní slovo polská vláda a parlament, který musí rozpočet schválit.

Zákonodárna iniciativa v Polsku náleží poslancům, Senátu, prezidentovi republiky a vládě. Dále pak tato iniciativa náleží skupině nejméně 100 000 občanů, kteří mají volební právo do Sejmu. Z výše uvedené tabulky vyplývá, že polský prezident má ústavě danou pravomoc předkládat zákony, ale je zde určitá brzda v podobě parlamentu, kdy může podávat do určité míry pozměňující návrhy, proto v tomto bodě získává dva body. Podle čl. 144 ústavy úřední akty prezidenta podléhají kontrasignaci premiéra. Dále jsou zde ale i výjimky, kde jejich kontrasignace není nutná. Na základě těchto

dvou článků nám vyplývá, že prezident může návrhy zákonů podávat neomezeně. Možnost legislativní iniciativy spolu s vetem dělá polského prezidenta velmi silným – má dostatek možností, jak prosadit vlastní legislativu. Mezi nejaktivnějšího prezidenta, který využíval legislativní iniciativu, můžeme označit právě Aleksandra Kwaśniewského, který během svého prezidentského období navrhl okolo 40 zákonů (Kubát 2005: 50).

Pomocí škály pravomocí od L. Metcalf v oblasti referenda prezident získává dva body, kdy pro vyhlášení potřebuje schválení absolutní většiny Senátu (Řádná ústava 1997: čl. 61). V rámci institutu referenda ústava jej rozdělila na dva druhy – celostátní a regionální referendum. V těchto dvou referendech má prezident slovo pouze u toho celostátního. Celostátní referendum podle ústavy může být vyhlášeno dvěma způsoby. První způsob je vyhlášení celostátního referenda Sejmem, který referendum vyhlásil absolutní většinou hlasů za přítomnosti nejméně poloviny zákonného počtu poslů. Druhým způsobem je vyhlášení referenda prezidentem se souhlasem Senátu. Tento souhlas uděluje absolutní většina hlasů za přítomnosti nejméně poloviny zákonného počtu senátorů.

Polsko nemá s celostátními referendy mnoho zkušeností. V prvních dvou celostátních referendech, která se konala v roce 1996, se občané vyjadřovali k privatizaci. Třetí referendum se konalo v roce 1997 a týkalo se přijetí nové (řádné) ústavy. Další významné referendum proběhlo v roce 2003, které se týkalo připojení se Polska k Evropské unii (Kubát 2005: 140–142). Avšak v posledních letech se v Polsku rozrostl fenomén referend – například v roce 2015 proběhlo referendum o změně volebního systému, ale kvůli nízké volební účasti bylo prohlášeno za neplatné (ČT 24 2015).

Další legislativní pravomocí je možnost předkládat zákony k přezkumu Ústavnímu soudu. Soudní přezkum k Ústavnímu soudu může navrhnout prezident republiky, maršálek Sejmu nebo Senátu, předseda vlády, 50 poslanců, 30 senátorů, první Předseda Nejvyššího soudu, nebo Zmocněnec pro občanská práva (Řádná ústava 1997: čl. 171). U Ústavního soudu se řeší kompetenční spory mezi nejvyššími ústavními orgány státu. Z důsledku množství institucí, které mohou předložit návrh k soudnímu přezkumu, můžeme v této oblasti udělit jeden bod.

Poslední kategorií jsou jmenovací pravomoci. Jedná se o jmenování ústavních soudců, členů národní banky, členů nejvyššího soudu a členů kontrolního úřadu (Řádná

ústava 1997: čl. 183, 185, 187). Ústavní soudci jsou jmenováni Sejmem na návrh minimálně 50 poslanců, nebo prezidiem Sejmu. V této oblasti prezident nemá žádnou možnost zasáhnout do složení Ústavního soudu, a proto nezískává žádný bod. Jeho jediná pravomoc v této oblasti je jmenování předsedy a místopředsedy Ústavního soudu. Určité pravomoci má prezident při jmenování členů Polské národní banky a Nejvyššího soudu. Z tohoto důvodu jsou mu uděleny po jednom bodu v každém případě. Opět nulové pravomoci má prezident při jmenování členů kontrolního úřadu a nezískává žádný bod.

Další nelegislativních pravomocí je pravomoc jmenovat vládu. Po přijetí ústavy v roce 1997 se pravomoci v oblasti jmenování vlády razantně zmenšily. Prezident pověří předsedu vlády, který navrhne jednotlivé členy ministerské rady. Tímto způsobem jmenovaná vláda musí získat absolutní většinu v Sejmu (Řádná ústava 1997: čl. 154, 155). Pokud takto jmenovaná vláda nezíská důvěru, tak Sejm zvolí nového předsedu vlády a jim navržené ministry. Takto zvolená vláda potřebuje získat důvěru absolutní většiny za přítomnosti nejméně poloviny poslanců. Tuto schválenou vládu následně prezident jmenuje do úřadu. Pokud není ani tímto způsobem utvořena vláda, prezident opět jmenuje premiéra a příslušné ministry, kterým pro získání důvěry stačí získat většinu hlasů za přítomnosti nejméně poloviny poslanců. Z důvodu vyslovení důvěry parlamentu, není v této oblasti prezident suverén a z tohoto důvodu v rámci tabulky získává jeden bod.

V rámci řádné ústavy prezident nesmí omezit působení premiéra, proto se do výhodnější pozice v politickém systému dostává premiér (dva nejvýznamnější představitelé si nejsou rovni). Prezident může tedy premiéra s vládním kabinetem odvolat pouze na základě vyslovení nedůvěry parlamentu (Řádná ústava 1997: čl. 144) a z tohoto důvodu v rámci kvantifikace pravomocí získává jeden bod. Možnost odvolání premiéra je založena na konstruktivním vyjádření nedůvěry. Prezident přijme demisi vlády za předpokladu zvolení nového premiéra a vládu, který je zvolen Sejmem.

Polského prezidenta můžeme v rámci rozpouštění Sejmu označit za velmi slabého. Prezident má pouze dvě možnosti jak odvolat Sejm. První možností je pokud Sejm neschválí státní rozpočet, nebo není schopen třikrát vyslovit důvěru vládě (Řádná ústava 1997: čl. 171). Další omezí v možnosti vyslovení nedůvěry je předcházející konzultace s maršálkou Sejmu a Senátu. Této nelegislativní pravomoci můžeme udělit pouze jeden bod. Tato pravomoc je omezená reakce na nějakou událost. S možností

odvolání vlády i jednotlivých ministrů je spojeno i konstruktivní vyjádření nedůvěry, kdy tento počín v rámci kvantifikace získává také bod.

3.3. Srovnání pravomocí prezidentů

V rámci hodnocení podle modifikované metody Lee Metcalfové je silnějším prezidentem Lech Wałęsa, který získal 15 bodů z celkových 47 bodů. Naproti tomu Aleksander Kwaśniewski získal 12 bodů z celkových 47 bodů (viz tabulka č. 3 níže)

Tabulka č. 3: Hodnocení pravomocí polského prezidenta

	L. WAŁĘSA	A. KWAŚNIEWSKI
Kapesní veto	2	1
Parciální veto	0	0
Rozpočtová pravomoc	0	0
Zákonodárna iniciativa	1	2
Vyhlášení referenda	2	2
Soudní přezkum	1	1
Jmenování vlády	3	1
Odvolání vlády	1	1
Vyslovení nedůvěry	1	1
Rozpuštění parlamentu	1	1
Jmenování členů Ústavního soudu	1	0
Jmenování členů Národní banky	1	1
Jmenování členů Nejvyššího soudu	1	1
Jmenování členů Kontrolního úřadu	0	0
CELKEM	15	12

Zdroj: Metcalf 2000: 660–685; malá ústava z roku 1992; Ústava Polské republiky z roku 1997

Lechu Wałęsovi k silnějšímu postavení dopomohla pravomoc při jmenování vlády, kdy měl možnost obsazovat ministerské posty bez schválení Sejmu. Wałęsovi se podařilo prosadit rozšíření prezidentských kompetencí v rámci zahraniční politiky a bezpečnostní politiky státu – právo na jmenování či odvolání polských zástupců v zahraničí, uzavírání a vypovídání mezinárodních smluv.

V řadě pravomocí jsou oba prezidenti podobní. Z toho můžeme vyvodit důsledek, že Ústava Polské republiky z roku 1997 byla do velké části inspirována malou ústavou z roku 1992. Zároveň tato ústava z funkce prezidenta udělala orgán, který ke svému fungování do z velké části potřebuje podporu Sejmu a jeho vládní většiny. Nejvýraznější pravomocí, kterou prezident v rámci ústavy obdržel, je suspensivní veto, které je možné odvolat 3/5 většinou. Díky tomuto kroku se ale prezident stává důležitým hráčem v nově přijímané legislativě.

Na tabulku a dva hlavní aktéry můžeme nahlížet dvěma způsoby. Prvním způsobem je vzájemné srovnání obou prezidentů v rámci legislativních pravomocí. V oblasti legislativních pravomocí si jsou oba prezidenti rovni. Naopak v rámci nelegislativních pravomocí je na tom lépe Lech Wałęsa.

V příspěvku Piotra Sula a Agnieszki Szumigalské „The Guardian of the chandelier or a powerful statesman? The historical, cultural and legislative determinant of the political role of the president of Poland“ v knize Víta Hlouška *Presidents above Parties?* můžeme názorně vidět v rámci tabulek prezidentskou aktivitu v oblasti legislativní iniciativy a využití legislativního veta.

Tabulka 4: Legislativní iniciativa

PREZIDENT	MANDÁT	POČET LEG. INICIATIV
<i>Wojciech Jaruzelski</i>	<i>1989–1990</i>	2
Lech Wałęsa	1990–1995	24
Aleksander Kwaśniewski	1995–2000	20
	2000–2005	24
<i>Lech Kaczyński</i>	<i>2005–2010</i>	47

Zdroj: (Sula, Szumigalska in Hloušek 2013: 111)

Na základě tabulky můžeme říci, že na legislativní iniciativu prezidenta neměla změna ústavy a změna politického systému jakýkoliv vliv. Legislativní iniciativa obou prezidentů se pohybuje na stejné úrovni – je zde minimální odchylka. Nárůst legislativní iniciativy souvisí s opoziční většinou, než je prezident. V prvním období vlády Aleksandra Kwaśniewského hovoříme o období mezi lety 1997 až 2001, kdy vláda byla tvořena Volební akcí Solidarita⁶ a Uní svobody⁷ (Lipiński 2015). Přestože vetoval

⁶ Akcja Wyborcza Solidarność (AWS).

⁷ Unia Wolności (UW).

zákony, nezasahoval do složení vlády ani do její politiky (Sula, Szmigalska in Hloušek 2013: 114–115).

Naopak legislativní iniciativa Lecha Wałęsy je založena na velké fragmentaci Sejmu v letech 1991–1993. Relativní útlum přichází s parlamentními volbami v roce 1993, kdy se v Polsku vytvořilo politicky stabilní prostředí a do určité míry byla ukončena „válka“ mezi prezidentem a parlamentem (Kubát 2000: 76; Wiatr 1997: 444–447). Další prezidentovu iniciativu můžeme spatřovat v letech 1993 až 1995. Od vzniku opozičního parlamentu přišel Lech Wałęsa s konfrontační politikou, kdy odmítl jmenovat ministry navrhované premiérem Waldemarem Pawlakem v oblastech, které v té době spadaly do prezidentských rukou (Sula, Szumigalska in Hloušek 2013: 113–114; Wiatr 1997: 447–449).

Tabulka 5: Použití legislativního veta a jeho následné přehlasování parlamentem

PREZIDENT	LEGISLATIVNÍ VETO	PŘEHLASOVANÉ
<i>Wojciech Jaruzelski</i>	1	2
Lech Wałęsa	24	5
Aleksander Kwaśniewski	11 (1996–2000)	13
	24 (2001–2005)	12
<i>Lech Kaczyński</i>	18	17

Zdroj: (Sula, Szmigalska in Hloušek 2013: 113)

Z tabulky č. 7 můžeme vidět, že v době prezidentství Lecha Wałęsy byla jeho politika orientována velice konfrontačně oproti jiným prezidentům. Tento jev můžeme spatřovat v použití práva veta a podstoupení zákonů k přezkumu k Ústavnímu soudu – výhrady, které Lech Wałęsa měl, byly převážně politické (Sula, Szmigalska in Hloušek 2013: 112). Určitou výjimkou je Aleksander Kwaśniewski ve svém prvním volebním období, kdy v době, když zpochybňoval shodu zákona s ústavou, využíval spíše rozhodnutí Ústavního soudu, než svého veta. V období jeho prezidentského mandátu, institut prezidenta postavil do pozice ochránce ústavy. Do této pozice úřad stavěl ze tří důvodů. Prvním důvodem bylo zabránění porušování základních práv, kdy se do rozporu dostává zákon s ústavou. Druhým důvodem byla obava z přijetí rozhodnutí, které by mohly být nebezpečné pro další vývoj demokracie. Třetím a posledním

důvodem byl strach z nevhodných ekonomických, sociálních dopadů nově přijatých zákonů (Więckowska 2007: 45–58).

Posoudit období Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského můžeme na základě dvou základních faktorů. Za prvé jsou to okolnosti, za kterých vykonávali svůj mandát. Na jedné straně byl výkon funkce prezidenta Aleksandra Kwaśniewského v mnohem stabilnějším politickém prostředí než u Lecha Wałęsy, který převážně ve svém prvním období musel vytvořit základní směry spolupráce s parlamentem (Lussier 2010: 711–714; Sula, Szmigalska in Hloušek 2013: 115). Za druhé je to samotná osobnost prezidentů a jejich vize v rámci prezidentského úřadu. Lech Wałęsa svou pozici vnímal jako silné a aktivní vedení politiky. Tato aktivita vedla k častým rozepřím s parlamentem. Naproti tomu Aleksander Kwaśniewski se tak aktivně nezapojoval do domácích politických konfliktů. Určitá aktivita je spojena s obdobím, kdy bylo jeho cílem potvrzení jeho nezávislosti na mateřské straně Spojenectví demokratické levice⁸(Millard 2000: 52).

⁸ Sojuz Lewicy Demokratycznej (SLD).

4. Vliv L. Wałęsy a A. Kwaśniewského na formování prezidentského úřadu

Oba prezidenti, Lech Wałęsa a Aleksander Kwaśniewski, se stali jistým způsobem symboly procesu tranzice v Polsku. Zatímco první byl hrdinou protikomunistické opozice, vůdce Solidarity, nositel Nobelovy ceny míru, druhý byl mladým kariéřním, avšak reformním komunistou, členem poslední komunistické vlády Mieczysława Rakowského. Oba vnesli svoje zkušenosti z působení v minulém režimu do politické reality demokratizujícího se Polska a oba výrazně ovlivňovali politiku svým charakterem osobnosti.

Z dnešního pohledu nebyl dle povahy a předchozích zkušeností Lech Wałęsa vhodnou osobou pro roli tzv. rozhodčího v konfliktním období tranzice. Byl aktivním účastníkem, který příliš nezohledňoval potřebu jednat a hledat kompromis. Sám chtěl politiku vést, ale postrádal vizi do budoucna a určitou schopnost strategického myšlení. V průběhu výkonu funkce se Lech Wałęsa postupně potýkal se ztrátou politických zdrojů, zejména stranické podpory v parlamentu. Prezidentské období Lecha Wałęsy je možné charakterizovat jako období rozmarných a individuálních akcí – individualizace prezidentské politiky byla z velké části umožněna neukončenou ústavní konsolidací (McMenamin 2008: 10; Millard 2000: 58).

Naopak Aleksander Kwaśniewski byl schopný využívat své dovednosti v novém konkurenčním prostředí. Zároveň si zachoval podporu své strany, bývalé vládnoucí komunistické strany, jež se transformovala na Sociální demokracii Polské republiky. Zároveň se však od ní distancoval, přesto se odmítal stát loutkou své bývalé strany. Při budování nového politického systému byl schopný přijít s kompromisem. Například pro přijetí nové ústavy byl ochoten akceptovat oslabení prezidentských pravomocí. Znovuzvolení Aleksandra Kwaśniewského v roce 2000 potvrdilo jeho roli v politickém systému – představoval mimo jiné určitý kompromis mezi vládou i opozicí (McMenamin 2008: 10–11; Millard 2000: 52–53).

4.1. Vliv Lecha Wałęsy na formování prezidentského úřadu

Budoucí podoba prezidentské politiky se začala formovat již v období předvolební kampaně v rámci prezidentských voleb v roce 1990. Už v rámci této kampaně se dostal

do konfliktu se svým dřívějším spojencem, premiérem a protikandidátem v prezidentských volbách Tadeuszem Mazowieckým. Tento konflikt souvisel s oslabováním pozice Wałęsy po jmenování Tadeusze Mazowieckého premiérem v září 1989. L. Wałęsa se na počátku roku 1990 pustil do ostré kritiky vlády, které vyčítal, že pomalu realizuje programové cíle Solidarity. Wałęsa zdůrazňoval, že pro udržení podpory řadových členů Solidarity, ale i široké veřejnosti je zapotřebí hádat se mezi sebou, tj. v rámci politické postkomunistické elity (Dudek 2007: 88–93; Zubek 1997: 118–119). Politický konflikt se vyostřil poté, kdy Lech Wałęsa veřejně vyhlásil, že vláda by měla obdržet mimořádné pravomoci, které by se týkaly možnosti vydávat dekrety v oblasti hospodářských reforem. Tento krok vysvětlil tím, že veřejnost ztrácí důvěru ve vládu a vláda by tím pádem měla zrychlit reformy, které mají na lidi tvrdý dopad (Wałęsa 2008: 269–272).

Celý konflikt vyvrcholil oznámením Lecha Wałęsy, že se bude ucházet o post prezidenta. Okolo dvou nejsilnějších kandidátů se vytvořily dva politické tábory. Prvním táborem byla Dohoda centrum⁹, ve které byli soustředěni příznivci Lecha Wałęsy a jeho programu urychlení reforem a předčasných voleb. Proti tomuto táboru stálo Občanské hnutí – Demokratická akce¹⁰ a skupina příznivců premiéra Tadeusze Mazowieckého, kteří byli naopak proti urychleným, avšak nepromyšleným reformám (Kubát 2000: 61–62).

Podle předpokladu vyhrál první kolo prezidentských voleb v listopadu 1990 vůdce Solidarity. Velkým překvapením však bylo nepostoupení premiéra Mazowieckého a předpokládaný střet dvou výrazných osobností se nekonal. Do druhého kola totiž postoupil neznámý podnikatel Stanisław Tymiński, jenž žil od roku 1969 v zahraničí. Tymiňského úspěch je spojován s tím, že se úspěšně prezentoval jako kandidát z vnějšku, jenž stojí mimo všechny konflikty v polské společnosti. K vítězství ve druhém kole Lechu Wałęsovi pomohli voliči jeho největšího konkurenta Tadeusze Mazowieckého a média, která velmi výrazně kritizovala Stanisława Tymiňského (Kubát 2000: 63).

S příchodem Lecha Wałęsy do úřadu prezidenta začala éra sporů mezi prezidentem, vládou a parlamentem. Prezident úřad vnímal jako prostor pro realizaci své politiky. V období ústavní nejistoty a vágního vymezení prezidentských pravomocí

⁹ Porozumienie centrum (PC).

¹⁰ Ruch Obywatelski – Akcja Demokratyczna (ROAD).

se Lech Wałęsa rozhodl využít situace, které se mu naskytly v rámci nejednoznačnosti mnohých právních předpisů. Tyto nejasnosti se rozhodl využít ve svůj prospěch. Snažil se je interpretovat tak, aby jeho kroky byly v souladu s ústavním vymezením. Své kroky obhajoval takto: „*Podle mého názoru se nelze vždy držet přesné litery zákona. Zákon je jedna věc, ale efektivita je věc druhá.*“ (Chwalba 2009: 29–30).

Po prvním kole prezidentských voleb podal neúspěšný kandidát, premiér T. Mazowiecki, demisi. Wałęsa tudíž musel po svém nastoupení do úřadu okamžitě řešit jmenování nového premiéra. Již při této volbě nového premiéra se ukázala cesta, jakou se bude ubírat prezidentská politika. V rámci sestavování nového vládního kabinetu ale narazil při navrhování jednotlivých kandidátů na odpor. Spor o podobu nové vlády dospěl do takové podoby, že prezident poslal premiérovi seznam se jmény a přidělenými funkcemi. Kandidát na možného budoucího premiéra Jan Olszewski ze strany PC neviděl žádné východisko při nacházení kompromisu s Leszkiem Balcerowiczem a prezidentem. Z tohoto důvodu se vzdal své funkce. Z důsledku sporů s předešlým premiérem se Lech Wałęsa uchýlil ke kandidátovi, který byl mladý bez politického zázemí a zkušeností. Jan K. Bielecki složil vládní kabinet převážně z osob, které nebyly spojovány s parlamentem a následně i získala důvěru. Jednoduše řečeno, vznikla vláda, kterou vytvořil Wałęsa sám, i když podle platné ústavy na to neměl právo (Dudek 2007: 133; Chmaj 2006:71–73).

Důkaz problémů mezi prezidentovou vládou a voleným Sejmem, kde strany podporující prezidentovu politiku nemají potřebnou většinu, je neschopnost vlády premiéra Jana K. Bialeckého prosadit návrh rozpočtu na rok 1992. Jako odpověď na rozpočet přišlo ze strany Sejmu hlasování o vyslovení nedůvěry, které však nebylo úspěšné. V reakci na hlasování vláda přešla k návrhu silnějšího postavení vlády, které prosazoval prezident Lech Wałęsa – *vláda by měla získat právo k vydávání dekretů s vahou zákona* (Antoszewski 2002: 124–125; Wiatr 2000: 92).

Další z oblastí, ve které docházelo k závažnějším sporům mezi prezidentem a vládou, jsou oblasti, kde se jejich kompetence překrývaly – otázky zahraniční politiky, národní obrany a vnitřní politiky země. Z malé ústavy vyplývá, že premiér obsazuje tyto rezorty po předchozím vyjádření se prezidenta. Lech Wałęsa si tento článek vysvětlil tak, že je to on, kdo rozhoduje o obsazení těchto rezortů. Tento fakt využíval po roce 1993, kdy byla vláda sestavena postkomunisty. O tomto období můžeme hovořit jako

o tzv. kohabitaci (koexistovala levicová postkomunistická vláda s postsolidaritním prezidentem) (Novák 2008: 125–126; 132).

S novou postkomunistickou vládou se Lech Wałęsa dostal do konfliktu již v době jejího utváření, kdy sám navrhl kandidáty na ministry zahraničí, obrany a vnitra bez předchozí konzultace s premiérem, přitom z ústavy měla pouze možnost vyjádřit svůj názor na obsazení jednotlivých resortů. Naopak levicová vláda si byla vědoma možných konfliktů s prezidentem, obzvláště kdy Sejm zamítl prezidentovi dva návrhy zákonů¹¹. Lech Wałęsa dlouho neotálel a svou pozici se snažil upevnit při volbě ministra financí, kdy navrhovaného kandidáta odmítl. V průběhu jednání Lech Wałęsa hrozil rozpuštěním Sejmu a SLD na oplátku novelizací ústavy, v rámci které by došlo ještě k většímu oslabení prezidentských pravomocí (Chmaj 2006: 155–156).

V boji proti Sejmu prezident přichází s dalším výkladem ústavy podle svého uvážení. Po schválení rozpočtu blokoval podpis, aby uběhly potřebné tři měsíce, po kterých by mohl rozpustit parlament. Tento spor dospěl opět do situace, kdy na jedné straně prezident hrozil rozpuštěním parlamentu a na druhé koalici se SLD ve svém vlastním sporu s Polskou lidovou stranou¹² snažila zbavit premiéra. Prezident ve změně premiéra viděl možnost rozbití parlamentu, naproti tomu postkomunisté v tom viděli možnost dosazení vlastního člověka (Dudek 2007: 292–294).

Na zhoršených vztazích mezi prezidentem a vládou, měli podíl jak samotní členové vlády, tak i prezident. Prezident v rámci své cesty do Německa veřejně prohlásil bez předchozí konzultace s vládou, že by bylo vhodné vytvořit NATO-bis a EHS-bis. Tyto kroky můžeme označit stylem „*zařídím a udělám vše sám, bez ohledu na vládu nebo parlament*“ (Dudek 2007: 195–200). Do dalšího vážného konfliktu s vládou se dostal během své cesty do Moskvy, kde měla být podepsána rusko-polská smlouva. Polské vládě se nezamlouvalo, že v objektech po odchodu ruských vojsk by mohly vzniknout společné polsko-ruské firmy. Přesto během podpisu nebral prezident v úvahu požadavky vlády. Až po ostrém vyjádření nesouhlasu premiéra a vlády, se nakonec s ruským prezidentem Borisem Jelcinem dohodli na změně textu a danou kontroverzní pasáž vypustili (Dudek 2007: 201–202).

¹¹ První zákon měl dovolit 100 tisící občanům předkládat vlastní návrhy zákonů, což byl další krok k posílení prezidenta. Druhý zákon se týkal rozpuštění Sejmu, pokud by byl ve všeobecném referendu odmítnutý návrh zákona, který byl již předtím schválený Národním shromážděním.

¹² Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL).

Další vážný spor, který měl na svědomí rozdělení názorů mezi vládou a prezidentem, byla otázka obsazení členů Rady pro rozhlasové a televizní vysílání. V rámci malé ústavy předsedu Rady vybíral prezident, ale byla nutná kontrasignace premiéra. Prezident Lech Wałęsa však bez souhlasu premiérky jmenoval šéfa Rady již únorem 1993 a zbytek členů až v dubnu (Chmaj 2006: 128–129). Přestože vláda nesouhlasila s tímto prezidentovým krokem, stížnost k Ústavnímu soudu nepodala z toho důvodu, že nechtěla vytvářet další spory mezi vládou a prezidentem.

Po delších neshodách vlády a opozice, kdy se Lech Wałęsa od tohoto sporu distancoval do té doby, než byla vládě vyslovena nedůvěra. V tomto okamžiku se chytá svých pravomocí daných ústavou a rozpouští parlament – prezident jedná okamžitě a ani se nezajímá o to, zda se v Sejmu nenachází většina pro navržení nového premiéra. V období hledání nové vlády probíhala jednání na dvou frontách. Na jedné straně vláda vyjednávala s opozicí o její podpoře a na druhé straně vyjednával prezident s jeho příznivci, kteří chtěli sestavit novou vládu, která by byla po ruce prezidentovi (Wiatr 2000: 94; Wiatr 2003: 110–112).

4.2. Vliv Aleksandra Kwaśniewského na formování prezidentského úřadu

Po zvolení Aleksandra Kwaśniewského prezidentem se prezidentská politika výrazně liší od politiky spojenou s osobou Lecha Wałęsy. Změnu zapříčinila samotná osobnost Aleksandra Kwaśniewského i, následné oslabení pravomocí v nové ústavě. Dalším bodem pro uklidnění situace je stejná politická příslušnost prezidenta a vlády. Aleksander Kwaśniewski zastával umírněnější styl politiky, a to i v době vlády jeho strany SLD, kdy mohl výrazněji ovlivňovat politiku i složení Rady ministrů (Mlejnek 2011: 200–203).

Aleksander Kwaśniewski působil jako předseda druhé Ústavní komise, který bojoval za upravení ústavy a omezení prezidentských pravomocí. Kwaśniewski po svém zvolení deklaroval, že bude prezidentem všech Poláků. Tento krok můžeme vidět v tom, že pozastavil veškerou svou činnost v SLD a na veřejnosti se snažil působit jako nestraník. V této době patřil mezi nejpopulárnější politiky a nechtěl si proti sobě otočit pravicové voliče (Piasecki 2012: 78–80).

Aleksander Kwaśniewski svou aktivitu směřoval do zahraniční politiky, nevetoval návrhy zákonů, pouze předal dva zákony k přezkumu k Ústavnímu soudu. Politika A. Kwaśniewského se začala mírně přiosťřovat v období pravicové vlády Jerzyho Buzka. (1997–2001). V oblasti zahraniční politiky však panovala shoda- vidíme jeho souznění s prezidentskou politikou v rámci zahraniční politiky. Prezident si během svého mandátu hlídal průzkumy veřejného mínění. Toto můžeme vidět například na konci roku 1999, kdy se v rámci předvolební kampaně nebál kritizovat vládní politiku (Wiatr 2000: 95–96; Wiatr 2003: 114). Výrazným momentem, kdy se dostal do konfliktu s Buzkovou vládou, bylo projednávání otázky lustrací. Prezident vetoval zákon, kterým měl vzniknout Institut národní paměti. Zákon byl nakonec přijat, kdy si koalice vyjednala podporu lidovců, a společnými silami prezidentské veto přehlasovali. Tento případ veta byl jediným, kdy se parlamentu podařilo prezidentské veto přehlasovat. Na zbylých 27 vet už parlament nedokázal najít potřebnou většinu pro přehlasování. V rámci nové ústavy byl sice prezident oslaben, ale na druhou stranu pro slabou vládu jeho veta představovaly silný nástroj v politické soutěži (Wiatr 2003: 115).

V období vlády premiéra J. Buzka byla snaha o ignoraci prezidenta, ten se ale nenechal zatlačit a začal, jak jsem uvedla výše, využívat své suspensivní veto, které nejednotná vláda nebyla schopna přehlasovat, a legislativní pravomoc proti které vláda přichází s vlastními návrhy. A. Kwaśniewskému se podařilo využívat možnost být přítomen na jednáních vlády. V rámci nejasností se do konfliktu dostal s ministrem zahraniční Bronisławem Geremekem o jmenování nových diplomatů. Na jedné straně stál B. Geremek, který tvrdil, že prezident má pouze symbolickou roli a na straně druhé Kwaśniewski, který trval na tom, že rozhodující slovo v zahraniční politice má on. Tento spor byl vyřešen kontrasignací ministra zahraničí (Słomka 2005: 126–129).

Prezident na oplátku narazil při svých pokusech ovlivňovat vládní politiku. V rámci ústavních pravomocí mohl prezident svolat Kabinetní radu, které předsedal. V rámci Kabinetní rady prezident požadoval po premiérovi podepsání jednacního řádu rady, ale ten se vyjádřil, že je to v rozporu s ústavou. V období prvního mandátu byla kabinetní rada svolána celkem třikrát, přičemž ani jednou se prezidentovi nepodařilo prosadit zvětšení vlivu na vládní politiku (Dudek 2007: 372–374).

Obhájáním prezidentského mandátu v roce 2000, si Aleksander Kwaśniewski potvrdil, že jeho politika je uznávána voliči. Oproti jeho předchůdci Lechu Wałęsowi zvolil nekonfliktní a umírněnější styl politiky. V rámci druhého volebního období

se prezidentská politika přesunula do zahraniční politiky. Avšak neznamenalo to, že se zcela odpoutal od domácí politiky. Po zvolení nového parlamentu v roce 2001, kdy opět zvítězila SLD, podal prezident návrh novelizace lustračního zákona. Opoziční blok předal tento návrh zákona k Ústavnímu soudu, který přišel s rozhodnutím, že úpravy jsou protiústavní (Dudek 2007: 441–443).

Přesto, že ve většině případů s vládní politikou souhlasil, lze najít i několik výjimek. K přezkumu u Ústavního soudu poslal dva zákony, které se týkaly financí. Oba tyto zákony Ústavní soud prohlásil za protiústavní (Chmaj 2006: 244). Jeden z mála okamžiků, kdy se prezident dostal do rozhodující role, byla krize vládní SLD v roce 2004. Premiér Leszek Miller byl ve funkci nahrazen Markem Belkou. Roztříštěný parlament se na vhodném kandidátovi nedohodl a Marku Belkovi nakonec vyjádřil důvěru prostou většinou. Vyjádření důvěry mohlo být také způsobeno hrozbou předčasných voleb (Chmaj 2006: 257–259).

Důležitou roli prezident sehrál právě v době, kdy veřejnost ztratila důvěru k levicové vládní politice. Silná angažovanost Aleksandra Kwaśniewského na formování nové vlády je tak prvním případem po přijetí řádné ústavy z roku 1997. Období vlády Marka Belky poukazuje na fakt, že pokud vláda nemá dostatečnou většinu, narůstá síla prezidenta – prezident Marka Belku vybral na pozici premiéra a když byla premiérovi vyjádřena nedůvěra, prezident využil svoji pravomoc a premiéra neodvolal (Chmaj 2006: 265–268; Modrzejewski 2015: 23–30).

4.3. Srovnání Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského

Období prezidentství Lecha Wałęsy je spojováno s obdobím neshod s vládou a parlamentem. Prostor prezidentské politiky Wałęsa začíná vnímat jako určitý prostor pro realizaci vlastní vnitrostátní politiky a v posledních letech vlády i pro realizaci vlastní zahraniční politiky. V době přijetí malé ústavy a následné úpravě prezidentských pravomocí se Wałęsa snaží držet ve vymezených ústavních mezích. Ke konci jeho mandátu došlo k dalším výraznějším sporům s vládou, což mělo za následek neobhájení jeho mandátu a následný pád vlády.

S příchodem Aleksandra Kwaśniewského a přijetím řádné ústavy v roce 1997 dochází k oslabení prezidentských pravomocí a následnému útlaku prezidentovy politiky. Na rozdíl od svého předchůdce se nesnažil vytvořit vlastní politiku, ale zaměřil

se na oblast zahraniční politiky. K rozporu s vládní politikou nedochází ihned po nástupu do funkce, ale až v době příchodu Jerzyho Buzka jako premiéra. V rámci svého mandátu se ve většině případů ztotožňoval s vládní politikou, ale nalezneme i několik případů, kdy se staví do opozice.

Lech Wałęsa chtěl za všech okolností posílit postavení prezidenta na úkor vlády/parlamentu, což shledával jako důležitý atribut k přechodu k prezidencialismu. Naproti tomu Aleksander Kwaśniewski dokázal přistoupit na kompromis v rámci oslabení prezidentských pravomocí, aby byla přijata řádná ústava a byla ukončena demokratická konsolidace. Jedině v období vlády Jerzyho Buzka došlo k napětí mezi prezidentem a parlamentem, které však výrazněji neovlivnilo charakter politického systému.

Závěr

Cílem bakalářské diplomové práce s názvem *Postavení prezidenta v politickém systému Polské republiky* byla komparace postavení Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského v politickém systému v době platnosti dvou ústav – tzv. malé ústavy z roku 1992 a Ústavy Polské republiky z roku 1997. V rámci této práce je viditelný problém v postavení prezidenta v období ústavní nejistoty v prvních letech po pádu komunistického režimu. Postavení prezidenta v systému velmi výrazně ovlivňoval svými činy, postojem přímo zvolený prezident, legenda opozičního hnutí Solidarita, Lecha Wałęsa. Ten se snažil o individualizaci prezidentské politiky, posílení své role v systému často nad rámec vágně vymezených pravomocí před i po přijetí tzv. malé ústavy v roce 1992. Toto období s ohledem zejména na reálné postavení prezidenta v systému charakterizujeme jako semiprezidencialismu. Naopak jeho nástupce v úřadu, postkomunistický politik Aleksander Kwaśniewski se jak v době platnosti malé ústavy (v jeho případě v letech 1995–1997), tak i v období po přijetí řádné ústavy snažil působit nadstranicky (jako prezident „všech Poláků“), využívat své pravomoci v souladu s literou i duchem základního zákona. Výrazně tak přispěl k ústavní konsolidaci polského parlamentního režimu.

V první kapitole byl představen teoretický rámec semiprezidentského systému a jeho vymezení vůči parlamentnímu a prezidentskému systému. Toto vymezení je důležité v další části práce pro srovnání pravomocí Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského. Součástí této kapitoly je i metodologické ukotvení práce. Jednotlivé prezidentské pravomoci jsou kvantifikovány na základě přístupu M. S. Shugarta a J. M. Careyho, který byl později modifikovaný Lee Metcalf, kdy jsou jednotlivým prezidentským pravomocím přidělovány měřitelné hodnoty pomocí, kterých jsou prezidentské pravomoci komparovány. V následující kapitole je nastíněn ústavní vývoj instituce polského prezidenta. Z této kapitoly následně vychází i čtvrtá kapitola, která se zabývá reálným fungováním Malé ústavy a Řádné ústavy. Na druhou kapitolu navazuje analytická část a aplikace metody Shugarta a Careyho na polské prezidenty.

Cílem této práce bylo zjistit, *v čem se liší postavení prezidenta Polské republiky podle tzv. malé ústavy z roku 1992 a Ústavy Polské republiky z roku 1997*. Co se týče postavení prezidenta má silnější pozici Aleksander Kwaśniewski dle ústavy 1997, jehož veto lze přehlasovat pouze kvalifikovanou většinou 3/5 všech hlasů. Další zkoumanou oblastí je možnost předkládat legislativní návrhy. V rámci tohoto bodu jsme mohli

narazit na jeden sporný bod. Shugart, Carey i Metcalf uvádějí legislativní pravomoc pouze u Aleksandra Kwaśniewského. Z této skutečnosti nám vyšlo jeho silnější postavení vůči Lechu Wałęsowi, ale i on měl v rámci Malé ústavy legislativní pravomoc, kterou využíval.

Odpověď na první podotázku, *na základě kterých prezidentských pravomocí lze Polsko v první polovině 90. let považovat za poloprezidentský režim?* Jedná se o roli v rámci tvorby vlády, kdy měl Lech Wałęsa větší pravomoc – hlava státu měla možnost obsazovat posty určitých ministerstev bez předchozí konzultace s premiérem.

V dalších zkoumaných prezidentských pravomocí je postavení obou prezidentů na stejné úrovni, proto odpověď na první výzkumnou otázku je, že polský prezident v rámci semiprezidentského režimu nemá výraznější převahu v oblasti prezidentských pravomocí, oproti polskému prezidentovi v parlamentním režimu dle řádné ústavy. Charakterizování Polska v období Lecha Wałęsy coby semiprezidencialismu tudíž musíme zohlednit reálné působení hlavy státu bez ohledu na psaná pravidla, zakotvena v prozatímní malé ústavě.

Lech Wałęsa se stavěl do pozice tvůrce nového demokratického uspořádání, kdy se snažil o prosazení prezidentského systému se silnými pravomocemi v ruce prezidenta, což se nelíbilo jeho opozici. Lech Wałęsa si byl vědom, že období jeho mandátu bude provázeno zmatkem a dohady o novou ústavu. Po přijetí Malé ústavy nenastalo uklidnění politické situace a Lech Wałęsa dokázal sporné články ústavy vysvětlit tak, aby podporovaly jeho kroky v rámci jmenování ministrů, premiéra. Větší aktivitu můžeme vidět v době kohabitace, kdy se snaží například o prosazení nového volebního zákona.

Naproti tomu si Aleksander Kwaśniewski po svém zvolení si přisvojil nekonfliktní styl politiky, který byl narušovaný pouze výjimečně. V období jeho prvního mandátu můžeme vidět souznění prezidentské a vládní politiky. Naopak období po jeho znovuzvolení je už protkáno více problémy. Prezidentská politika se obrací směrem na zahraniční spolupráci, kdy se snaží přiblížit Polsko k Evropské unii. Jedním z nejvýznamnějších zásahů prezidenta po přijetí řádné ústavy a omezení prezidentských pravomocí je zásah do tvorby vlády M. Belky v roce 2004. Tomu byla Sejmem vyjádřena nedůvěra, přesto ho prezident do funkce premiéra jmenoval podruhé, kdy již důvěru získal. Když se pak v roce 2005 M. Belka podal demisi vlády, prezident tuto demisi nepřijal a ponechal Belku s ostatními ministry ve funkci.

V rámci další výzkumné otázky *jaké zásadní změny v postavení prezidenta přinesla ústava z roku 1997*, je zpřesnění prezidentských pravomocí a nastolení parlamentního režimu. V rámci našeho zjištění na základě kvantifikování prezidentských pravomocí, jsme zjistili, že se pozice prezidenta Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského liší o tři body. Největší změnu můžeme vidět v oslabení v rámci jmenování vlády, kdy se hodnota snížila hned o dva body. Další bod, který přispěl k rozdílu, byl bod v rámci kapesního veta, kdy hodnota veta klesla na jeden bod.

Po přijetí řádné ústavy můžeme Polskou republiku označit za parlamentarismus s přímo voleným prezidentem a tradicí silného prezidenta. Po přijetí této ústavy již Polská republika nespĺňuje některé z definičních znaků pro semiprezidencialismus, které byly definovány v první kapitole. Podle definice Maurice Duvergera Polsko nespĺňuje jeho druhý a třetí definiční znak – prezident je posílen přímo z ústavy a opakem prezidenta je premiér a vládní ministři s podmínkou důvěry parlamentu. V rámci polského politického systému po roce 1997 má silnější postavení premiér.

Naopak v rámci definice Giovanniho Sartoriho, Polsko i po roce 1997 splňuje jeho definiční znaky pro semiprezidencialismus. V rámci široké a nespecifické definice Roberta Elgieho Polská republika také splňuje podmínky pro zařazení do semiprezidentských republik. Podle poslední teorie Cindy Skach Polsko také splňuje podmínky pro semiprezidencialismus, kdy jej můžeme zařadit mezi vládu s rozdělenou většinou.

Na základě třetí podotázky *do jaké míry ovlivňoval charakter politického systému politický styl, respektive reálné působení prezidentů Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského*, můžeme říci, že politické prostředí má vliv na prezidentovu politiku. Pokud je prezidentovi vláda nakloněna, jeho aktivita klesá. Tento jev můžeme vidět například v prvním období vlády Aleksandra Kwaśniewského a jeho mateřské strany SLD. Naopak v době vlády Lecha Wałęsy jsme mohli vidět opačný jev. Pokud je vládní politika odkloněna té prezidentské, dostáváme se střetu dvou odlišných pohledů, kdy na jedné straně bude návrh prezidenta a na druhé straně návrh vlády. V tomto období se do popředí dostává prezident, neboť disponuje množstvím pravomocí, které mohou vládní politiku oslabit. Vztahy byly upraveny oslabením prezidentských pravomocí a naopak byla posílena Rada ministrů a premiér. Prezident plní převážně reprezentativní funkci a v krizových momentech roli politického arbitra.

Prameny a literatura

Prameny

Ústavní zákon ze dne 17. října 1992 o vzájemných vztazích mezi zákonodárnou a výkonnou mocí Polské republiky a o územní samosprávě. Dostupná z: http://www.constitutionnet.org/sites/default/files/poland_small_constitution_1992-1997.pdf (24. 3. 2018).

Ústava Polské lidové republiky ze dne 2. dubna 1997. Dostupná z <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> (24. 3. 2018).

Literatura

Antoszewski, Andrzej. 2002. *Demokratyzacja w III. Rzeczypospolitej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Blahož, Josef. 2015. *Srovnávací ústavní právo*. Praha: Wolters Kluwer.

Ciapała, Jerzy. 1999. *Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989–1997)*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.

Dudek, Antoni. 2007. *Historia polityczna Polski 1989–2005*. Kraków: Arcana.

Duverger, Maurice. 1980. „A New Political System Model: Semi-presidential Government“. *European Journal of Political Research* 8: 165–187 Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1475-6765.1980.tb00569.x> (24. 3. 2018).

Elgie, Robert. 1999. „The politics of semi-presidentialism“. *Semi-presidentialism in Europe* 13. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/profile/Robert_Elgie2/publication/265101267_The_Politics_of_Semi-Presidentialism/links/5448d9240cf22b3c14e33625.pdf (27. 5. 2018).

Elgie, Robert. 2004. *Semi-Presidentialism and Democracy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Elgie, Robert. 2007. „Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies“. *Taiwan Journal of Democracy* 3/2 (53–71). Dostupné z: <http://doras.dcu.ie/4515/2/053-072-Elgie.pdf> (27. 4. 2018).

Garlicki, Lech. 1997. „The Presidency in the New Polish Constitution“. *East European Constitutional Review* 6/2,3 (81–89). Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/eurcr6&div=29&g_sent=1&casa_token=&collection=journals (18. 4. 2018).

Gross, Irena. 1997. „Introduction: When Polish Constitutionalism Began“. *East European Constitutional Review* 6/2,3 (64–66). Dostupné z: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eurcr6&div=26&id=&page=> (28. 3. 2018).

Hloušek, Vít. 2011. *Politické systémy*. Brno: Barrister&Principal.

Chmaj, Marek. 2006. *Rzady koalicyjne w III RP*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

Chwalba, Andrzej. 2009. *Polsko 1989–2008. Dějiny současnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Klíma, Karel. 2011. *Státověda*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Klokočka, Vladimír. 2005. *Ústavy států Evropské unie*. Praha: Linde Praha.

Kubát, Michal. 2000. *Politika v Polsku po roce 1989*. Praha: Karolinum.

Kubát, Michal. 2004. „Politický systém Druhé polské republiky (1918–1939)“.

Politologický časopis: 4: 331–353 Dostupné z:

http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2004/4/Polcas_2004_4_pp_331_353.pdf (28. 3. 2018).

Kubát, Michal. 2005. *Demokracie v Polsku: politický systém Polské republiky (1989–2005)*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Kubát, Michal. 2006. *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století*. Praha: Dokořán.

Kubát, Michal, 2008. „Prezident v politickém systému Polska“. in M. Novák, M. Brunclík. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán.

Kubát, Michal. 2009. „Racionalizace parlamentního režimu. Polské zkušenosti jako poučení nejen pro českou politiku“. *Politologický časopis* 2. Dostupné z: http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2009/2/Polcas_2009_2_pp_131_147.pdf (27. 4. 2018).

Kubát, Michal. 2014. „Jak definovat poloprezidentský režim?“. *Acta Universitatis Carolinae Iuridice* 1: 137–152 Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=199695> (28. 3. 2018).

Letowska, Ewa. 1997. „A Constitution of Possibilities“. *East European Constitutional Review* 6/2,3 (76–81). Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/eurcr6&div=28&g_sent=1&casa_token=&collection=journals (18. 4. 2018).

Lipiński, Marek. 2015. „Inicjatywy ustawodawcze Bronisława Komorowskiego. Analiza porównawcza“ *Jagielloński24*. Dostupné z: <http://jagiellonski24.pl/2015/04/13/inicjatywy-ustawodawcze-bronislawa-komorowskiego-analiza-porownawcza/> (25. 3. 2018).

Linz, Juan. 1994. „Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference.“ Pp 48 in Juan Linz. *The Failure of Presidential Democracy. Comparative Perspective*. Baltimore-London.

Lussier, Danielle. 2010. „From solidarity to division: An analysis of Lecha Wałęsa's transition to constituted leadership“. *The Leadership Quarterly* 21 (703–715). Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1048984310001189> (18. 4. 2018).

Mcmenamain, Iain. 2008. „Semi-Presidentialism and Democratisation in Poland“. *Working Papers in International Studies*. Centre for International Studies Dublin City University. Dostupné z: http://doras.dcu.ie/612/1/semi-presidentialism_poland_2008.pdf (18. 4. 2018).

- Metcalf, Lee. 2000. „Measuring Presidential Power“. *Comparative Political Studies* 30 (2): 660–685 Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0010414000033005004> (28. 3. 2018).
- Millard, Frances. 2000. „Presidents and Democratization in Poland: The Roles of Lech Wałęsa and Aleksander Kwaśniewski in Building a New Polity“. *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 16 (3): 39–62 Dostupné z: <https://rsa.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13523270008415440#.WrvUwohubIU> (28. 3. 2018).
- Mlejnek, Josef. 2011. „Postavení prezidenta v Polsku“. In Mlejnek, Josef. 2011. *Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích. Od pádu komunismu v roce 1989 do roku 2010*. Praha: Univerzita Karlova.
- Modrzejewski, Arkadiusz. 2015. „Presidency of Aleksander Kwaśniewski in Poland (1995–2005): Competence, Decision-Making, and Political Thought“. Pp 19–33 in Blanka Říhová. *Rethinking the Presidency: Challenges and Failures*. Trnava: Faculty of Social Sciences University of SS. Cyril and Methodius.
- Nouainen, Jaakko. 2001. „From Semi-presidentialism to Parliamentary Government: Political and Constitutional Development in Finland.“ *Scandinavian Political Studies* 24: 95–109 Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-9477.00048> (28. 3. 2018).
- Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Novák, Miroslav. 2008. *Postavení hlav státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán.
- Osiatynski, Wiktor. 1997. „A Brief History of the Constitution“. *East European Constitutional Review* 6/2,3 (66–76) Dostupné z: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eurcr6&div=27&id=&page=> (28. 3. 2018).
- Pasquino, Gianfranco. 1997. „Semi-Presidentialism.“ *European Journal of Political Research* 31: 130 Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-6765.00309> (28. 3. 2018).

Piasecki, Andrzej. 2012. *Wybory w Polsce 1989 – 2011*. Kraków: Arkana.

„Referendum o změně volebního systému Poláky nepřitáhlo, je neplatné“ ČT 24, 7. 9. 2015 (online). Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1580166-referendum-o-zmene-volebniho-systemu-polaky-nepritahlo-je-neplatne> (27. 2. 2018).

Roper, Steven. 2002. „Are All Semipresidential Regimes the Same? A Comparison of Premier-Presidential Regimes“. *Comparative Politics* 34 (3) Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/271784045_Are_All_Semipresidential_Regimes_the_Same_A_Comparison_of_Premier-Presidential_Regimes (28. 3. 2018).

Sartori, Giovanni. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Slon.

Shugart, M., J. Carey. 1992. *Presidents and assemblies: constitutional design and electoral dynamics*. New York: Cambridge University Press.

Skach, Cindy. 2005. *Borrowing constitutional designs: constitutional law in Weimar Germany and the French Fifth Republic*. Princeton: Princeton University Press.

Skach, Cindy. 2007. „The „newest“ separation of powers: Semipresidentialism“. *International Journal of Constitutional Law* 5.1 (93–121). Dostupné z: <https://academic.oup.com/icon/article/5/1/93/722466> (27. 4. 2018).

Słomka, Tadeusz. 2005. *Prezydent Rzeczypospolitej po 1989 roku. Ujęcie porównawcze*. Warszawa: Ofycyna Wadawnicza Aspra-JR.

Spiewak, Pawel. 1997. „The Battle for a Constitution“. *East European Constitutional Review* 6/2,3 (89–96). Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/eurcr6&div=29&g_sent=1&casa_token=&collection=journals (18. 4. 2018).

Sula, Piotr. Szumigalska, Agnieszka. 2013. „The Guardian of the chandelier or a powerful statesman? The historical, cultural and legislative determinants of the political role of the president of Poland“ in Hloušek, Vít. 2013. *President above Parties?*. Brno Pre-publishing review.

Veser, Ernst. 1997. „Semi-Presidentialism – Duverger’s Concept – A New Political System Model“ Dostupné z:

http://www.rchss.sinica.edu.tw/publication/ebook/journal/11-01-1999/11_1_2.pdf (28. 3. 2018).

Wałęsa, Lech. 2008. *Cesta k pravdě: vlastní životopis*. Warszawa: Świat Książki.

Wiatr, Jerzy. 1997. „Poland’s Three Parliaments in the Era of Transition, 1989-1995“. *International Political Science Review* 18/4 (443–450). Dostępne z: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/019251297018004007> (24. 4. 2018).

Wiatr, Jerzy. 2000. „President in the Polish Parliamentary Democracy“. *Politička misao* 37/5 (89–98) Dostępne z: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=42351 (18. 4. 2018).

Wiatr, Jerzy. 2003. *Demokracja Polska 1989–2003*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Więckowska, Anna. 2007. „The right of veto of the President of the Republic of Poland in political practice after the coming into force of the new constitution“. *The Sejm Review* 2007 (39–61). Warszawa. Dostępne z: [http://orka.sejm.gov.pl/przeglad.nsf/xWgRokuAng/2007/\\$File/ps3_2007_eng.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/przeglad.nsf/xWgRokuAng/2007/$File/ps3_2007_eng.pdf) (18. 4. 2018).

Wołek, Artur. 2004. *Demokracja nieformalna*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.

Zubek, Voytek. 1997. „The Eclipse of Walesa’s Political Career“. *Europe-Asia Studies* 49 (107–124). Dostępne z: https://www.jstor.org/stable/152969?seq=1#page_scan_tab_contents (18. 4. 2018).

Abstrakt

Tato práce se zabývá vývojem postavení polského prezidenta v období vlády Lecha Wałęsy a Aleksandra Kwaśniewského v období let 1990 až 2005. Hlavním cílem práce bylo zjištění, v čem se liší postavení prezidenta Polské republiky podle tzv. malé ústavy z roku 1992 a Ústavy Polské republiky z roku 1997. Byla zde věnována pozornost na využívání ústavních pravomocí a jejich možného zneužívání ve vlastní prospěch.

Ke zkoumání byla použita analýza na základě teorie Shugarta a Carey, jenž byla později upravena Lee Metcalf, a jejich kvantifikaci prezidentských pravomocí, které poskytují nástroj pro srovnání prezidentských pravomocí. Ve zkoumaném případě se jedná o dva ústavní dokumenty tzv. malou ústavu z roku 1992 a „řádnou“ ústavu, tj. Ústavu Polské republiky z roku 1997. Na základě komparací jednotlivých prezidentů jsem zjistila minimální rozdíly v rámci ústavy, ale velké rozdíly v reálném fungování politiky, resp. působení hlav státu v politické praxi.

V rámci zkoumání jsem došla k závěru, že postavení polského prezidenta se odvíjí od situace na domácí politické scéně a jeho vztahů s vládou a parlamentní většinou. Z pozorování pravomocí Lecha Wałęsy dle malé ústavy a Aleksandra Kwaśniewského dle ústavy z roku 1997 vyplývá, že mezi formálním postavením obou hlav státu neexistuje výraznější rozdíl. Výsledné postavení prezidenta v politickém systému je odvozeno od vztahů mezi prezidentem, vládou či parlamentem a politikou a kroky, kterými prezident narušuje ústavní vymezení jeho pravomocí.

Klíčové slova: Lech Wałęsa, Aleksander Kwaśniewski, semiprezidentský režim, Malá ústava, Řádná ústava, Polsko

Abstract

This bachelor's thesis deals with development of the position of the Polish presidents Lech Wałęsa and Aleksander Kwaśniewski in Polish political system between 1990 and 2005. The main object of the thesis is to how differ the position of the President of the Republic of Poland differs according to the so-called Small Constitution of 1992 and the Constitution of the Republic of Poland of 1997. The thesis focuses on the use of constitutional powers and their possible abuse for their own benefit.

The analysis was based on the theory of Shugart and Carey, which was later modified by Lee Metcalf, and their quantification of presidential powers, which provides a tool for comparing of presidential powers. In the case under consideration, these are two constitutional documents so-called Small Constitution of 1992 and "regular" Constitution of the republic of Poland from 1997. Based on the comparisons of the individual presidents, we found minimal differences within the constitution, but big differences in the real functioning policy, respectively the influence of the heads of state in political practice.

As part of our investigation, we have come to the conclusion that the position of the Polish president depends on the situation, on the internal political scene. From the observation of Lech Wałęsa's authority, according to a small constitution and Aleksander Kwaśniewski, and to the 1997 Constitution, there is no significant difference between the formal statuses of both heads of states. The resulting position of the president in the political system is derived from relations between president, government or parliament, and the policies and actions by which the president undermines the constitutional delimitation of his powers.

Key words: Lech Wałęsa, Aleksander Kwaśniewski, semipresidentialism, Small Constitution, The Constitution of the Republic of Poland, Poland